

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладами освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
РОЗВИТОК МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ

ФЕЙЕШ ЕМІЛІЯ ЛАУРА АРПАДІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: Дошкільна освіта

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Ланці Вікторія Гейзівна

викладач

Завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти:

Біда Олена Анатоліївна

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладами освіти**

Кваліфікаційна робота
РОЗВИТОК МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ
Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

ФЕЙЕШ ЕМІЛІЯ ЛАУРА АРПАДІВНА

освітня програма: Дошкільна освіта

спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **ЛАНЦІ ВІКТОРІЯ ГЕЙЗІВНА**

викладач

Рецензент: **ЧОПАК ЄВА ВАСИЛІВНА**

старший викладач

Берегове

2025

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés
Tanszék

A NYELVI KOMPETENCIA FEJLŐDÉSE ÓVODÁSKORBAN

Szakdolgozat

Készítette: Fejes Emília Laura

IV. évfolyamos

óvodapedagógia szakos hallgató

Témavezető: Lánczi Viktória

főiskolai tanár

Recenzens: Csopák Éva

adjunktus

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
I. МОВА, УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ.....	9
1.1. Зв'язок методології рідної мови в дошкільному вихованні з іншими галузями науки	9
1.2. Фізіологія та нейрологічні основи вивчення мови.....	12
1.2.1. Бездоганний апарат мовлення.....	13
1.2.2. Бездоганний слуховий апарат	13
1.2.3. Нейрологічні основи формування мовлення.....	14
II. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДИТИНИ, МОВНО-КОМУНІКАТИВНЕ ВИХОВАННЯ В ДИТСАДКУ	16
2.1. Розвиток мовної компетентності від народження до дошкільного віку	16
2.2. Розвиток мовної компетентності в дошкільному віці	18
2.3. Мета та завдання мовленнєво-комунікативного виховання в дошкільних закладах	22
2.4. Методи навчання рідної мови та комунікації.....	23
2.5. Роль дошкільних видів діяльності у мовленнєво-комунікативному вихованні.....	23
2.5.1. Роль гри у розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенції	24
2.5.2. Роль літературної діяльності у розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенції.....	25
2.5.3. Роль музичної та пісенної діяльності у розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенції	26
2.5.4. Роль візуальної діяльності у розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенції.....	27
2.5.5. Роль діяльності з пізнання зовнішнього світу у розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенції	28
III. ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	29
3.1. Виявлення порушень мовленнєвого розвитку.....	29
3.2. Затримка мовленнєвого розвитку	30
3.3. Порушення звуковимовної плавності: заикання та нервозне мовлення.....	31
3.4. Порушення звуковідтворення	32
3.5. Порушення резонансу	33

3.6. Проблематика дво- чи багатомовного середовища.....	33
3.7. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку в дво- чи багатомовному середовищі.....	35
3.7.1. Мета дослідження, питання	35
3.7.2. Методи дослідження та представлення вибірки	35
3.7.3. Процедура дослідження	36
3.7.4. Висновок.....	43
IV. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДУМКОЮ ЛОГОПЕДІВ З УГОРЩИНИ.....	46
4.1. Мета дослідження, питання	46
4.2. Обставини та місце дослідження	46
4.3. Методи дослідження та представлення вибірки	46
4.4. Процедура дослідження	48
4.5. Висновок	54
4.6. Порівняння дослідницької роботи, проведеної в Закарпатті та Угорщині.....	56
ВИСНОВКИ	58
РЕЗЮМЕ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61
СПИСОК РИСУНКІВ	63

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	8
I. A NYELV, A KOMMUNIKÁCIÓ KIALAKULÁSÁNAK FELTÉTELEI	9
1.1. Az óvodai anyanyelvi nevelés módszertanának kapcsolata más tudományterületekkel	9
1.2. A nyelvtanulás fiziológiája, idegrendszeri alapjai	12
1.2.1. Hibátlan beszédszervek	13
1.2.2. Hibátlan hallóapparátus	13
1.2.3. A beszéd kialakulásának idegrendszeri alapjai.....	14
II. A GYERMEKI BESZÉD FEJLŐDÉSE, NYELVI- ÉS KOMMUNIKÁCIÓS NEVELÉS AZ ÓVODÁBAN	16
2.1. A nyelvi kompetencia fejlődése születéstől óvodáskorig.....	16
2.2. A nyelvi kompetencia fejlődése óvodáskorban	18
2.3. Az óvodai nyelvi-kommunikációs nevelés célja, feladatai.....	22
2.4. Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés módszerei	23
2.5. Az óvodai tevékenységformák szerepe a nyelvi-kommunikációs nevelésben	23
2.5.1. A játék szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben	24
2.5.2. Az irodalmi tevékenységek szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben	25
2.5.3. Az ének-zene, énekes játékok szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben	26
2.5.4. A vizuális tevékenységek szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben	27
2.5.5. A külső világ tevékeny megismerésének szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben.....	28
III. A BESZÉDFEJLŐDÉS ZAVARAI ÓVODÁSKORBAN.....	29
3.1. A nyelvfejlődési zavarok felismerése.....	29
3.2. A nyelvi fejlődési késés	30
3.3. Beszédfolyamatossági zavarok: dadogás és hadarás.....	31
3.4. Hangképzési zavarok.....	32
3.5. Rezonanciazavarok.....	33
3.6. A két- vagy többnyelvű környezet problematikája	33
3.7. Két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedő óvodáskorú gyermek beszédfejlődése	35
3.7.1. A kutatás célja, kérdései	35

3.7.2. Kutatási módszerek és minta bemutatása	35
3.7.3. A vizsgálat menete	36
3.7.4. Konklúzió	43
IV. AZ ÓVODÁSKORÚAK NYELVI FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI	
MAGYARORSZÁGI LOGOPÉDUSOK SZERINT	46
4.1. A kutatás célja, kérdései	46
4.2. A vizsgálat körülményei, helyszíne	46
4.3. Kutatási módszerek és minta bemutatása	46
4.4. A vizsgálat menete	48
4.5. Konklúzió	54
4.6. A Kárpátalján és Magyarországon végzett kutatómunka összehasonlítása	56
ÖSSZEFOGLALÁS	58
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEGZÉS (PE3IOME)	59
HIVATKOZOTT IRODALOM	61
ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	63

BEVEZETÉS

*„A nyelv él, lüktet, fejlődik.
Folyton-folyvást növekszik,
mint az eleven köntös.
Sohasem készül el.”
(Kosztolányi Dezső)*

Az anyanyelv megfelelő elsajátítása, a nyelvi kompetenciák minősége a gyermekek fejlődésében nagyon fontos szerepet játszik. Óvodapedagógusi pályafutásom kezdetétől kifejezetten sok figyelmet fordítottam a gyerekek nyelvi képességeinek megfigyelésére, elemzésére, már a szakdolgozatom témájának kiválasztása előtt is. Bátran kijelenthetem, hogy a beszédképesség az egyik legfontosabb kompetencia, amellyel egy gyermeknek rendelkeznie kell.

Ahogy az az idézetben is olvashatjuk, a nyelv folyton-folyvást növekszik és fejlődik, sosem szabad elhanyagolnunk. Óvodapedagógusként fontosnak tartom, hogy a gyerekeket akkor fejlesszük a legintenzívebben, amikor a leginkább fogékonyak a nyelv tökéletesítésére. Hiszen a nyelv az emberek közötti kommunikáció legfontosabb alkotóeleme, a tanulás, az ismeretszerzés, a gondolatok kifejezésének része, a hatékony információszerzés és információcsere, illetve az együttműködés eszköze. Korunkban a siker egyik létfontosságú feltétele a nyelvi kommunikáció és az anyanyelvi kompetencia minősége. Ezért is különösen fontos a nyelvi hiányosságok korai felismerése és kezelése az iskolai tanulás és a későbbi társadalmi jólét szempontjából.

Munkám célja, hogy bemutassam a nyelvi kompetenciák fejlődését óvodáskorban, illetve ismertessem az esetleges felmerülő fejlődési rendellenességeket, hogy az óvodapedagógusok vagy szülők könnyebben felismerhessék a problémákat, s azokra mihamarabb megoldást találjanak. Ezen kívül még fontosnak tartok bemutatni különböző módszereket, amelyekkel az óvodában fejleszthető a nyelvi készség, a szókincs, artikuláció, továbbá a beszédképességhez elengedhetetlen képzelet és kreativitás.

Első kutatásom során azt is vizsgáltam, hogyan befolyásolja a két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedés az óvodás korú gyerekek beszédfejlődését. A második kutatásomban pedig általánosabb kérdésekre kerestem válaszokat a gyerekek nyelvi fejlődésével kapcsolatban. Megvizsgáltam, mik azok a környezeti hatások, amelyek legjobban hátráltatják, vagy elősegítik a kicsi növendékeink nyelvi kompetenciájának fejlődését.

I. A NYELV, A KOMMUNIKÁCIÓ KIALAKULÁSÁNAK FELTÉTELEI

A nyelv nem más, mint egy eszközrendszer, a beszéd eszköze, mely a legmagasabb rendű emberi tevékenység. Az óvodáskor fontos időszak a nyelvi kompetencia fejlődése szempontjából. Az óvodáskorban a gyerekek általában nagy fejlődésen mennek keresztül a nyelv és kommunikáció terén, és sok új készséget sajátítanak el. Ebben az időszakban kezdik el értékelni a nyelvet, valamint felismerik a különbségeket az egyes nyelvi formák között. Az óvodai oktatásnak és nevelésnek nagy hangsúlyt kell helyeznie a nyelvi kompetencia fejlesztésére, mivel ez segít a gyerekeknek jobban megérteni és értékelni a világot.

1.1. Az óvodai anyanyelvi nevelés módszertanának kapcsolata más tudományterületekkel

Az óvodai anyanyelvi- és kommunikációs nevelés szakmódszertana a pedagógia egyik tudományterülete, amely az óvodai nevelés céljára, feladatrendszerére és általános elveire, mint elméleti alapra épül. Ukrajnában az óvodai nevelés tartalmának dokumentuma a Базовий компонент дошкільної освіти, amelyet 2021-ben módosítottak. Ez a pedagógiai program elismeri és feltételezi az óvoda pedagógus szakmai tudását, kreativitását.

Fontos, hogy az óvodapedagógusnak képesnek kell lennie az óvodai anyanyelvi nevelés módszertanának tárgykörébe tartozó összes tudományterület bizonyos szintű elsajátítására, a legfrissebb kutatási eredmények gyakorlati hasznosítására, tehát ismernie kell a tudományterület metanyelvét. A szakmódszertan elvei között nem elhanyagolható az interdiszciplináris, multidiszciplináris szemléletmód, tehát a nevelési területtel érintkező és távolabb eső tudományterületek vizsgálata, tanulmányozása (Dankó et al., 2016).

Az anyanyelvi nevelés módszertan szoros kapcsolatban áll a pedagógia főbb területeivel:

- A nevelésemélettel - a három-hétévesek anyanyelvi nevelésének törvényszerűségeit tárja fel, a nevelés gyakorlatát megalapozó tudományágból kölcsönzi a kommunikációs képességei fejlesztésének általános célját, feladatait, a nevelési területhez kapcsolódó elveket és módszereket.

- A didaktikával - az értelmi nevelés, fejlesztés elméleti módszerével és gyakorlati alkalmazásával foglalkozó tudományág, melynek törvényszerűségei speciális módon érvényesülnek az óvodai anyanyelvi nevelés területén is. Az óvodások nyelvi-kommunikációs nevelésében meghatározóvá vált a bemutatás, a beszélgetés, a szemléltetés, a magyarázat és a gyakorlás didaktikai módszerei (Dankó et al., 2016).

Az anyanyelvi nevelés társtudománya a pszichológia, tehát szoros a kapcsolata az általános-, fejlődés-, gyermek-, és a pedagógiai pszichológiával. A kommunikációs nevelés módszertana a gyermeklélektan ismeretére, az általános pszichológia, a fejlődéslélektan, valamint a pedagógiai pszichológia kutatás eredményeire támaszkodik. Az általános- és a fejlődés pszichológia kutatási eredményeinek segítségével nyomon tudjuk követni a gondolkodás és beszéd fejlődésének lélektani folyamatát, a beszédmegértés és beszédészlelés pszichikai alapjait, a beszéd fejlődését elősegítő tevékenység fejlődépszichológiai sajátosságait. A pedagógiai pszichológia a fejlesztés kérdéseit, azaz a pedagógiai ráhatás lelki következményeit vizsgálja. Segítséget nyújt abban, hogy hogyan kell az anyanyelvi nevelés során a pedagógiai tevékenység mértékét emelni, figyelembe véve a fejlődés pszichológiai törvényszerűségeit (H. Tóth, 2015).

A nyelvi-kommunikációs nevelés kérdései az alkalmazott nyelvészeti diszciplínákkal is összefüggenek:

- a szociálpszichológiával – a szociálpszichológia egy olyan tudományos diszciplína, amely a szociológia és a lélektan határmezsgyéjén helyezkedik el. Kutatási eredményei összpontosítanak a társadalmi kapcsolatok és interakciók szerepére és sajátosságaira, beleértve a kommunikációt is. Ezek az eredmények fontosak az óvodai anyanyelvi nevelés és a gyermekek kommunikatív képességeinek fejlesztése szempontjából.

- az etológiával és humánetológiával – ezek olyan tudományágak, amelyek az emberi viselkedést vizsgálják. Az eredményeik segíthetnek megérteni a magzatnyelv, a csecsemőkori "beszéd", az iskolaérettség anyanyelvi fejlődését meghatározó pszichikus törvényszerűségeket. Az óvodapedagógusok számára ezen ismeretek hasznosak, hogy tudatosan és tervszerűen dolgozhassanak az anyanyelvi nevelés területén.

- a pszicholingvisztikával – az anyanyelvi nevelés szakmódszertanában meghatározó szerepet tölt be. Ez a tudomány az emberi nyelvi rendszer pszichikai leképződésével, használatával és elsajátításával foglalkozik. Az óvodapedagógusnak tisztában kell lennie a beszédtevékenység komponenseivel, beleértve a beszédészlelést, beszédértést és

beszédprodukción is. Ez segít neki felismerni az egyes gyermekek nyelvi és kommunikációs képességeinek fejlődését és szükség esetén javasolni a megfelelő szakember segítségének igénybevételét (Dankó et al., 2016).

A beszédészlelés, beszédmegértés és beszédprodukción fejlesztése a születéstől kezdődik, de az óvodapedagógusok csak a gyermekek hároméves kora után kezdenek el ezzel foglalkozni. Az óvodapedagógusnak ismernie kell a gyermeki nyelvfejlődési szakaszokat és a nyelvi fejlődéstől elválaszthatatlan gondolkodást, mivel az egyes nyelvi megnyilvánulások tükrözik a gyermek gondolkodásának bonyolultságát is (Dankó et al., 2016).

A neurolingvisztika - olyan tudományterület, amely a beszédtevékenység idegi alapjait és mechanizmusát vizsgálja. Az óvodapedagógusok számára elegendő, ha ezzel a területtel csak érintőlegesen foglalkoznak. Az óvodapedagógusoknak fontos ismerniük a pszicholingvisztikai kérdéseket, különösen a korai idegen nyelvhez való szoktatás problémakörét, hogy hatékonyan tájékoztassák a szülőket a kérdés előnyeiről és hátrányairól.

A nyelvi és kommunikációs nevelés szakmódszertana szoros kapcsolatban áll a nyelvtudománnyal, a nyelvészet, az alkalmazott nyelvészet, a pszicho- és szociolingvisztika részterületeivel. Az óvodapedagógusoknak szükségük van a grammatikai ismeretekre, különösen a hangtan, szófajtan, alaktan, mondattan és szövegtan területén, hogy hatékonyan fejleszthessék az óvodások beszédképességeit (Dankó et al., 2016).

A nyelvtan ismerete elengedhetetlen a nyelvi és kommunikációs képességek fejlesztéséhez, és hogy az óvodapedagógusoknak kifogástalan nyelvhasználóknak kell lenniük ahhoz, hogy hatékonyan tudják fejleszteni a gyermekek nyelvi és kommunikációs képességeit. Ehhez szükség van a beszédművelés elméleti anyagának ismeretére és a gyakorlásra, valamint a beszédműveléssel kapcsolatos szakirodalom tanulmányozására és a feladatok folyamatos gyakorlására. A pedagógusoknak célszerűen változatos hangzású nevelői beszédet kell használniuk, aminek jelenségeit és törvényszerűségeit a beszédművelés közvetíti számukra (H. Tóth, 2015).

A logopédia a beszédnevelés tudománya, amelynek nélkülözhetetlen ismerete van az óvodai anyanyelvi nevelőmunkában. A logopédia szoros kapcsolatban áll a gyógypedagógiával, az orvos-, pszichológia- és a nyelvtudománnyal. Ez annak

köszönhető, hogy a beszédpatológiával, a beszédzavarok kutatásával, megelőzésével, diagnosztikájával, a hangképzéssel és a beszéd- és kommunikációs zavarokkal foglalkozik. A logopédia a hatékonyságot, a társadalomba való zavartalan beilleszkedést, valamint a súlyos beszéd- és nyelvi zavarok (például diszlexia, hadarás, dadogás stb.) utógondozását is szolgálja.

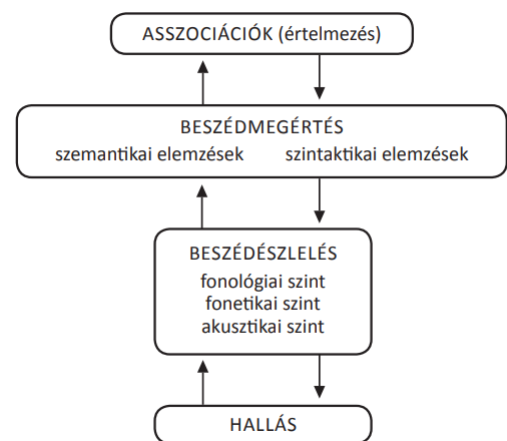
Minden óvodapedagógusnak tisztában kell lennie a beszédszervek felépítésével és működésének sajátosságaival, a beszédhangok helyes képzésének módjaival, valamint az anyanyelv beszédhangjainak következetesen helytelen kiejtésével, a pöszeség okaival, a hadarás tüneteivel, a dadogásnak, mint a beszéd összerendezetlenségének zavarával, az olvasás és írászavarok kóros folyamataival és kialakulásuk okaival. A logopédiai ismeretek birtokában a beszédhibák megelőzésének és javításának feladatát az óvodában megvalósíthatjuk (H. Tóth, 2015).

A nyelvi-kommunikációs nevelés során fontosak a további óvodai tevékenységekhez kapcsolódó szakmódszertanok ismerete, a játéksz pszichológia, folklór, irodalomtudomány, gyermekirodalom és drámapedagógia tanulmányozása is (Dankó et al., 2016).

1.2. A nyelvtanulás fíz iológ iáj a, idegrendszeri alapjai

A beszéd mechanizmusa az egyik legfontosabb ideglélektani funkció, amely az anyanyelv és idegen nyelvek tanulásának alapjait képezi. A beszéd társadalmi és szociológ iai feltételei fontosak a kialakulásához, azonban, hogy a beszéd pszichológ iai vonatkozásait megértsük, pontosan ismernünk kell a fíz iológ iai feltételeket is (Gósy, 2005).

Az anatóm iai és fíz iológ iai feltételek közé tartozik a hibátlan beszédszervek, a hallóapparátus tökéletes működése, és a többi analizátor megfelelő működése. A látási-hallási és látási-tapintási impulzusok társulása jelentős szerepet játszik a tárgyak megnevezésétől a fogalomalkotásig vezető folyamatban. Az agyi irányítóterületek, az agyműködés is fontos szerepet játszik a beszéd létrejöttében (Dankó et al., 2016).



1. ábra: A beszédmegértés hierarchikus felépítésű modellje

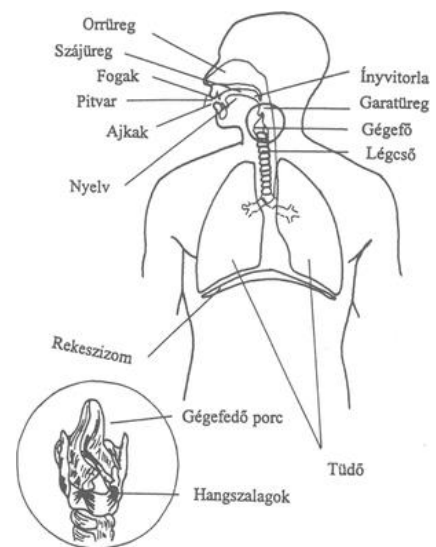
Forrás: Gósy, 2005

1.2.1. Hibátlan beszédszervek

A hibátlan beszédszerveknek azokat a szerveket értjük, amelyek részt vesznek a hangképzésben vagy fonációban, valamint azokat a centrális apparátusokat, amelyek szabályozzák a beszédmotorikát az agyban. Ezek az anatómiai egységek egységes szerkezetként működnek, eszközként szolgálnak az ember számára, hogy megvalósítsa a kommunikáció magasabb rendű pszichés funkcióit, amelynek verbális változata a beszéd. Az anatómiai épség és a zavartalan működés a helyes beszéd egyik alapvető feltétele (Gósy, 2005).

A tüdő és a mellkas biztosítja a szükséges levegőmennyiséget a beszéd létrehozásához, amely az energiabázisát képezi. Az egyenletes és zavartalan képzési folyamatot az agyi légzőközpont és a légzőizmok összehangolt működése teszi lehetővé. A beszédlevegő sérülése okozhat akadályozott beszédfejlődést (Gósy, 2005).

A hangképzés a hangszalagok aktivitása révén történik, amelyek a gégefőben találhatók. A hangszalagok feszülnek a speciális porcok között, amelyek háromszög alakú rést alkotnak, az ún. hangrést (glottis). A hangszalagok anatómiai felépítése és felvett helyzete befolyásolja a létrehozott hangok minőségét és tulajdonságait. Az álhangszalagok, amelyek kisebb redők formájában helyezkednek el a valódi hangszalagok felett, szintén szerepet játszanak a hangképzésben. A hangszalagok közelítése és távolítása harántcsíkolt izmok segítségével történik. Az anatómiai és funkcionális rendellenességek a hang erejének, színezetének és minőségének elváltozásaiban nyilvánulnak meg, az ún. diszfóniákban. A hangrésen áthaladó levegő a garatban, az orrüregben és a szájüregben található különböző alakú és méretű üregek és akadályok között halad tovább (Dankó et al., 2016).



2. ábra: A beszédszervek

Forrás: Kiefer, 2017

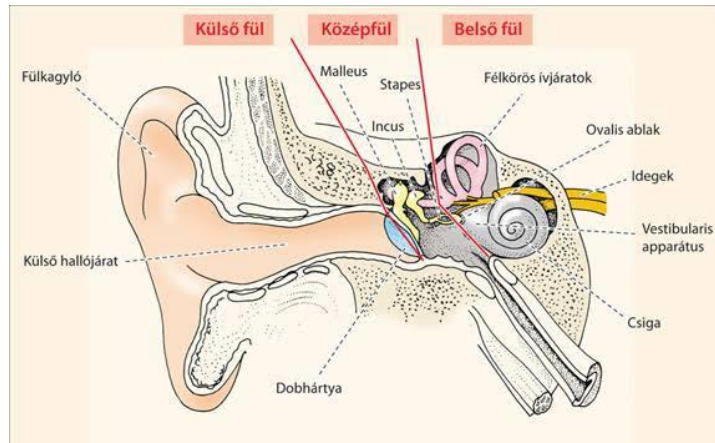
1.2.2. Hibátlan hallóapparátus

Az agykéreg hallóközpontjának eléréséhez és a beszédmozgató- és beszédértő központok megfelelő működéséhez alapvető feltétel a tökéletes hallás. A hallószerv a külső, középső és belső fülből, a hallóidegpályákból és az agyi központból áll. A hibátlan hallóapparátus a beszédérzékelés szerveit foglalja magában, amelyek között a fül fontos

szerepet játszik. A hanginger a külső hallójáraton át fut be a dobhártyához, majd a hallócsontocskákon keresztül a belső fülbe (Dankó et al., 2016).

Az auditív észlelés zavarai okozhatják a beszédészlelés és beszédmegértés zavarait. Az auditív észlelés kulcsfontosságú a beszélt és írott nyelv

elsajátítása szempontjából. Az újszülött magas hangokat részesít előnyben, majd hat hónapos korától kezdődően alakul ki a bionnuális hallás, amely később a beszédészlelési és megértési folyamat fontos része lesz. Ha a gyermek fonematikus hallászavarban szenved, az akusztikus kognitív afázia lehet a következménye, amikor az egyes hangok képzése nem szenved kárt, de a szó vagy a beszéd nem jön létre. A hallás kisebb-nagyobb mértékű károsodása különféle beszédfejlődési rendellenességeket okozhat, köztük a leggyakoribbak a beszédhibák, amelyek akadályozhatják a további nyelvi- és személyiségfejlődést. A korlátozott hallásműködés és az életkorhoz képest alacsonyabb beszédmegértési szint a későbbiekben tanulási nehézségeket okozhat (Gósy, 2005).



3. ábra: A hallószerv felépítése
Forrás: Fonyó, 2011

1.2.3. A beszéd kialakulásának idegrendszeri alapjai

Az idegi működések értelmezése során számos elmélet született, de a folyamatos kutatások eredményei alapján már bebizonyosodott, hogy a beszéd bal agyfélteke bizonyos területeinek működéséhez kötött. A hangképzés vezérlésében fontos szerepe van a nyúltagnak, míg a beszédkoordináció összehangolása a kisagyban történik. Ha a kisagy megsérül, akkor az ún. „skandáló beszéd” jön létre, azaz a szótagbeszéd. A beszédmotoros funkcióinak integrálása a nagyagyban történik, és döntő szempont a féloldali dominancia, azaz az agyféltekék egyenlőtlen fejlettsége. A beszédmozgató központ mindig az ún. domináns féltekében alakul ki, és ha ez a központ megsérül, akkor beszédhiba alakulhat ki (Dankó et al., 2016).

Az idegrendszer által történik a beszédnek, mint magasabb rendű pszichikus tevékenységnek összerendezése és vezérlése. Bármilyen rendellenesség vagy károsodás a beszédhez kapcsolódó vezetőpályákban vagy a kéregállományban beszédhibákat okozhat.

A szenzomotoros intelligencia három éves koráig jellemző a gyermekre, amikor még nem tud képileg vagy fogalmilag gondolkodni, hanem a mozgásos tevékenységek által válaszol a környezetére (Dankó et al., 2016).

Az óvodapedagógusoknak fontos feladata a beszédészlelés és -értés magas szintű vizsgálata, megismerése és fejlesztése az óvodás korú gyermekeknél. Ez azonban csak az anatómiai és fiziológiai ismeretek feltételével lehetséges, ami a beszéd elsajátításában, a beszédhibák megelőzésében és korrigálásában is elengedhetetlen (Gósy, 2005).

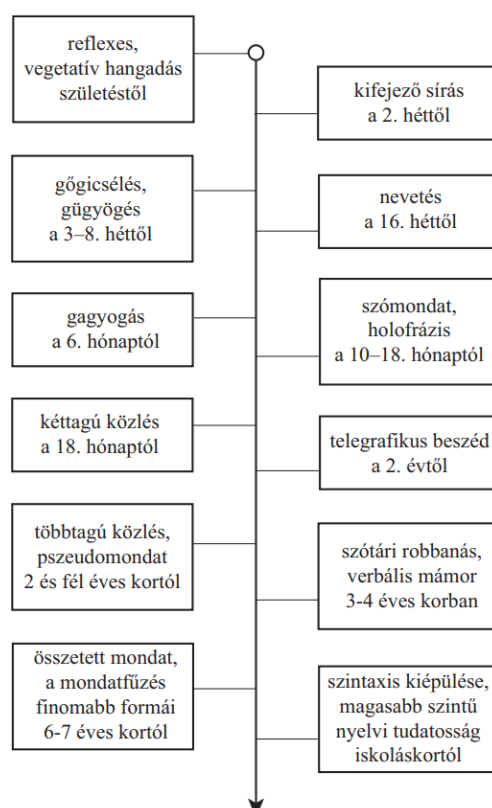
II. A GYERMEKI BESZÉD FEJLŐDÉSE, NYELVI- ÉS KOMMUNIKÁCIÓS NEVELÉS AZ ÓVODÁBAN

2.1. A nyelvi kompetencia fejlődése születéstől óvodáskorig

Anyanyelvi nevelésről már a gyermek világra jötte előtt is beszélhetünk. Már a 35-38 hetes magzat a kifejlődött hallószervével fel tudja ismerni az anyai beszédet. Azok, akik hisznek a magzatnyelv elméletében, azt feltételezik, hogy a születést követő beszédtevékenység idegrendszeri és fiziológiai előkészítése nem a születéskor, vagy a születés után alakult ki, hanem már a magzati fejlődés ideje alatt is. (Dankó et al., 2016).

A gyerekek elsődleges nyelvi környezete a család, amely nyelv iskolázottság foglalkozás életmód szempontjából is sokszínű lehet. A közösségtől, annak társadalmi szerveződésétől, értékrendjétől, nézeteitől, nyelvhasználati szokásaitól függ, hogy mit és hogyan tanul meg egy gyermek. Később a nyelvet és a beszédet a bölcsődei-óvodai nevelés hatásával kiegészülve tanulja meg különböző nyelvi és viselkedésbeli szokásokkal együtt, s majd erre épül rá az iskolai oktatás tananyaga. A gyermeknyelv használatát is nyelvi kifejező készséget a szociális háttér is befolyásolja (Neuberger, 2014).

Kiemelkedő szerepe van az anyának, ő az, aki a gyermekkel a legközelebbi kapcsolatban áll. Az anyai beszéd van a legnagyobb hatással a gyermek beszédfejlődésére. Ez jelentheti azt is, hogy gyorsíthatja a nyelvi fejlődés folyamatát vagy akár lassíthatja. Jellemző, hogy az anyák sajátos módon beszélnek gyermekeinkhez, ezt a nyelvet dajkanyelvnek nevezzük. A dajkanyelv általában lassú tempójú, sok ismétlés tartalmaz, erőteljes dallamvonulatok jellemzik, egyszerűsítik a felnőtt nyelv hangtani jelenségeit. A dajkanyelvi szavak a gyermek számára fontos



4. ábra: A beszédfejlődés szakaszai

Forrás: Neuberger, 2014, 39. o.

tárgyakra, személyekre, cselekvésekre összpontosítanak, a nyelvben gyakran alkalmaznak kicsinyítő vagy becéző képzést (Auszmann, 2017).

Az újszülöttek beszédhez szükséges szervei különböznek a felnőttekétől, ez különösen a beszédszervekre vonatkozik, amelyek meghatározott fejlődésen mennek keresztül, hogy alkalmassá váljanak az artikulált beszédre. Azonban a csecsemők hallószervei nem térnek el nagyban a felnőttekétől. Már a néhány hetes újszülöttek is képesek elkülöníteni az emberi hangot más hangoktól, vagy pedig az anyai hangot egy ismeretlentől. A születés utáni második héttől kezdve a baba úgynevezett kifejező sírást hallat, ezzel próbálja jelezni a környezete felé szükségleteit, biológiai állapotát. Különböző típusai lehetnek a kifejező sírásnak, például más a fájdalom sírás, az éhséget jelző sírás, ahogy az unalomsírás, és a diszkomfort jelzésére szolgáló sírás is (Neuberger, 2014).

A harmadik és a nyolcadik hét között megjelenik a gügyögésnek nevezett hangjelenség, amely során egyre jobban finomodnak mind a halló, mind a hangképző beszéd szervei is. Az auditív visszacsatolás és az artikulációs mozgás sok örömet jelentenek számára, éppen ezért a siket csecsemők efféle motiváció hiányában az idő előrehaladtával egyre kevesebbet gögicsélnek. A gyerekek első szavait megelőzi a hatodik hét körül megjelenő gagyogás, amelynek során a csecsemő begyakorolja a későbbi beszédhangok létrehozásához szükséges artikulációs gesztusokat (Auszmann, 2017). Amikor a gyermek már hat-kilenc hónapos, igyekszik kommunikációs céllal használni a hangsorokat, tehát ugyanabban a helyzetben, ugyanazzal a céllal, szinte azonos formában kiadni a hangokat (Neuberger, 2014).

A gyerekek első szavainak megjelenését illetően a nemzetközi és a magyar szakirodalom hasonló életkort tüntet fel, eszerint egy éves korban jelennek meg körülbelül. Mivel ezek a szavak funkciójukat tekintve a felnőttnyelvi mondatokhoz, de formailag a szavakhoz hasonlítanak, ezeket az első jelentéssel bíró hangsorokat szómondatoknak vagy holofrázisoknak nevezzük. A hallgató nagyrészt a szituáció segítségével tudja csak megérteni a gyermek ezen egyszavas közléseit. A jelentés változhat az intonációtól függően. Például a „baba” kifejezhet állítást, kérdést vagy utasítást is, ha eltérő gesztusokkal ejti a gyermek. Általános jelenség minden gyermeknél, hogy az első szavak az „itt és most”-hoz kapcsolódnak, tehát a gyermek a közvetlen környezetében lévő embereket, tárgyakat, testrészeket, ételeket, illetve mindennapi tevékenységeket nevez meg (Neuberger, 2014).

A következő fázis a szómondatok megjelenése után a két szavas közlések fázisa, amely során két ismert lexémát a gyermek egymás mellé illeszt. Ahogy már eddig is jellemző volt, a két szavas közlések a nyelv elsajátítására vonatkozó elméletek szerint sem véletlen, hanem szabály irányította nyelvi képződmények. Egy teória szerint a kétszavas mondatokban szereplő szavak két nagy csoportra oszthatók fel: pivot (tengely) és nyílt/nyitott szóosztályokra. Bár az előbbi csoportba kevés szó tartozik (ez, az, gyer', ide, sok, kicsi, fel), ezeknek állandó pozíciójuk van, kulcsszóként szolgálnak, amely mellé a gyermek a nyílt osztályból illeszthet szavakat (mama, papa, baba, tej). Hatalmas növekedés figyelhető meg ettől a szakasztól kezdve a nyelv elsajátítását illetően. 18 hónapos kortól kezdve hat éves koráig a gyermek átlagosan kb. kilenc szót sajátít el naponta egy becslés szerint (Auszmann, 2017).

Kétéves kor környékén kezdődik a funkciószavak és a szóvégződés elhagyása, ez kelti a beszéd telegrafikus jellegét. Bár logikai összetartozásra utal az egymás után ejtett szavak sorrendje, a grammatikai viszonyokat kifejező ragok, jelek és más testes elemek hiányoznak. Folyamatosan bővül a használt szófajok rendszere, azonban a szükséges szófaji kategóriák (pl. határozószók, módosítószók névmások névutók) ismeretének hiányában továbbra is érződik a távirati stílus. Ebben a korban a szavak száma elérheti a három-négyet, ezeket több féleképpen kombinálják, továbbá később egyre több toldalékkal látják el. Az elsajátítási/tanulási sorrend a gyerekeknél szinte azonos, amelyet a kognitív elsőbbség elve magyaráz meg, tehát a gyerekeknek először meg kell érteniük a kifejezni kívánt viszony tartalmát, jelentését, mielőtt azt produkálni tudnák. Az igei személyragokozást tekintve először az egyes szám első és harmadik személyű alakok jelennek meg. Ezt az magyarázza, hogy erre a korra jellemző az egocentrizmus, amelynek lényege, hogy a gyermek gondolkodásmódjának középpontjában ő maga áll. A szocializálódással ez a probléma megszűnik, a beszédében egyre nagyobb szerepe lesz a felnőttre jellemző szociális gondolkodásmódnak (Neuberger, 2014).

2.2. A nyelvi kompetencia fejlődése óvodáskorban

A nyelvelsajátítás során a gyermeki beszéd minősége és mennyisége is változik, és jól körülhatárolható fejlődési szintjei vannak. A három-hétéves gyermekek beszédfejlődésének megvannak a fonetikai, szótani, mondattani és grammatikai fejlődési szakaszai, valamint kommunikációs jellegzetességei.

A fejlődés fogalmát különböző szempontokból is megfogalmazták. A filozófia szerint akkor beszélünk fejlődésről, ha a mennyiségi változások minőségi változásokat eredményeznek. A pszichológia pedig a fejlődést egy folyamatos változásnak tekinti, amelynek eredményeképpen az ember valamilyen területen magasabb szintre jut. Fontos megérteni, hogy a fejlődés mindig változás, de a változás nem mindig fejlődés, és ez különösen igaz a gyermeki beszéd fejlődésére és a gyermekek egyes fejlődési szakaszokon belüli beszédállapotára. Az óvodás korúak beszéd és kommunikációs képességeinek fejlődését az anatómiai-fiziológiai adottságok, a környezet, amelybe beleszületnek, valamint a nevelés befolyásolja (Dankó et al., 2016).

Óvodáskorban a gyermekek testalkata arányosabbá válik, de továbbra is a kisgyermeki formájuk jellemző. Az agyuk súlya növekszik, és az idegrendszer fejlődése során az időleges időkapcsolatok száma nő, ami elősegíti a pszichikus fejlődést. Az ingerületi és a gátlási folyamatok között az ingerületi folyamatok dominálnak, de az óvodáskorban a nevelés és érés hatására a gátlási folyamatok fokozatosan utolérik az izgalmi folyamatokat. Ezek a pszichikus jellegzetességek jól nyomon követhetők a gyermek verbális megnyilvánulásaiban is. Az óvodapedagógus és a tanító feladata a beszédbeli gátlások feloldása különböző módszerekkel, módszeres eljárásokkal, eszközökkel és célirányos motivációval (Albertné et al., 2004).

A három-hétéves korú gyermekek számára a játék a meghatározó tevékenység, de más területek is egyre vonzóbbá válnak számukra, például a vizuális tevékenység. Az óvodáskorú gyermekek érzékelése és észlelése során új tendenciák válnak jellemzővé. Az érzékszerveik strukturális felépítése hasonló a felnőttekéhez, de csak a fejlődés során teljessé válnak különböző funkcióik (Dankó et al., 2016).

Az óvodás korú gyermekek érzékelési folyamatában a látás játszik vezető szerepet. Míg a kisgyermekkorban a tárgyak érzékelése sokoldalú érzékszervi információkra támaszkodott, addig az óvodáskorban a látás már elégséges a tárgyak felismeréséhez. A játéktevékenység segíti elő leginkább a látás fejlődését. A színek elsajátítása is elsősorban a cselekvés során történik, de a színek verbális megnevezése csak később alakul ki, általában kilenc-tíz éves korra (Albertné et al., 2004).

A tapintásnak is fontos szerepe van a gyermekek megismerési folyamatában. Az ismeretlen, bonyolultabb tárgyak esetében a gyerekek továbbra is szükségét érzik a tárgyak körültapintására. A tapintás által jelennek meg a szókincsükben a különböző

tulajdonságokat jelölő melléknevek (például hideg, meleg, puha, kemény). Az érzékelés és a mozgás kölcsönhatásban van egymással, és soha nem szűnik meg a kapcsolat közöttük. A modern óvodapedagógia is erre a fejlődési mutatóra, azaz a gyerekek mozgásos aktivitására épít az új módszerek, módszeres eljárások alkalmazásakor (Albertné et al., 2004).

Az óvodások gyakran mondókáznak és verselgetnek, miközben mozognak, hogy kövessék a ritmust. A ritmikus mozgáshatással van a beszéd minőségének belső koordinációjára, és általában a pszicho fiziológiai koordinációra. Az aktív mozgás, a játék és a vizuális és elemi konstruktív tevékenységek szorosan kapcsolódnak a megismerő tevékenységekhez, így a beszédfejlődéshez is. Három és hét éves kor között a finommotoros készségek is intenzíven fejlődnek. A gyerekek rajzolnak, festenek, gyurmáznak, különböző építő és konstruáló játékokat játszanak. A vizuális tevékenység közben monológokat tartanak, és hangos beszéddel kísérik tevékenységüket, miközben számos nyelvi elemet is elsajátítanak. Ezek a tevékenységek fontos szerepet játszanak a beszédfejlődés szempontjából (Dankó et al., 2016).

A felnőttnyelv használata szempontjából hibákat követ el a gyermek, amikor helytelenül használja a szóalakokat, például azt mondja "majmot" helyett "majomot", "ettem" helyett "eszettem", vagy "elefántot láttam" helyett "elefánt láttam". Azonban ezek a hibák természetesek a nyelvi fejlődés során, és azt mutatják, hogy hol tart a gyermek a nyelvtan elsajátításában, mit tanult már meg és mit nem (Auszmann, 2017).

Mikor gyermek kezdi megkülönböztetni a jobb és bal kezét, elősegíti a saját teste páros részeinek elhatárolását és a tárgyak térbeli elrendezésének megértését. Általában a gyermek a jobb kezét használja támpontként. Amikor a gyermeket arra kéri, hogy különböző tárgyakat helyezzen el a megfelelő helyre, mindig szóval kíséri a cselekedetét. Az elején a gyermek a korai relációszókincsének megfelelően használja az "ide" (ite), "oda" (ot) stb. kifejezéseket. A. A. Ljubinszkaja kísérletei szerint a gyermek csak akkor képes a tárgyak helyes térbeli elrendezésének reprodukálására, ha a beszédfejlődése már eljutott a differenciáltabb névutók és névutós szerkezetek helyes alkalmazásáig, például az "elé", "mellé", "közé", "asztal elé", "szék fölé" stb. kifejezések használatáig.

A három-négyéves kor közötti időszakban a gyermek szókincsének és mondatalkotási képességének korlátozottsága, valamint a toldalékolás szegénysége miatt a térbeli viszonyokat is egyszerű mutogatással és kezdetleges kifejezésekkel határozza meg

(Dankó et al., 2016). Az összetett mondatok megjelenése általában hároméves kor körül következik be a gyerekek beszédfejlődésében. Az összetett mondatok létrehozásának első lépése az egyszerű mondatok olyan összekapcsolása, amelyek között szorosabb szemantikai kapcsolat van. Kezdetben a gyerekek csak egy tagmondatot kapcsolnak össze kötőszóval, majd később áttérnek arra, hogy két tagmondatot is összekapcsolnak. A kötőszók halmozása is egyre gyakoribbá válik, különösen az "és akkor" mondatkezdés népszerű (Auszmann, 2017).

A paradigmikus rendszerek általában 3-4 éves kor körül kezdenek kialakulni. Ebben az időszakban az úgynevezett verbális mámor időszaka következik be, amikor a gyerekek beszédében az igék túlsúlya jellemző. A 3 és 6 év közötti időszak rendkívül kreatív a nyelvi alaktan terén, ami azt jelenti, hogy a gyerekek kreatívan alkalmazzák az alaktani jelenségeket (Neuberger, 2014).

Az utánzás és a szabályalkotás együttes mechanizmusa segíti a gyermekeket abban, hogy felépítsék a nyelvet. Az előfordulási gyakoriság a toldaléktípusoknak szintén befolyásolja, hogy mennyire nehéz a gyermekek számára azok felismerése és elsajátítása.

Az öt-hat éves gyermekek beszédében már minden szófaji és alaktani jelenség előfordul, és a toldalékolásnál a szóvégi hang nyújtása (például: "róká-t"), a kötőhang (például: "hal-at"), valamint a rövidülés (például: "madar-at") már nem okoz gondot. Azonban a ritka tőtípusok (például: "majm-ot", "lov-at") még iskoláskorban - főként 6-7 éves kor után - is problémát jelenthetnek (Auszmann, 2017).

A gyermek a környezetéből tanulja meg a szavakat, de vannak olyan szavak, amelyeket nem ért, és ilyenkor saját jelentést ad nekik (pl. süttőtökrémleves helyett csüttőtökrémleves), mindezt úgy, hogy hasonló hangzású, de számára értelmes szót keres, ami egy meglehetősen kreatív folyamat. Az etimologizálás jelensége az óvodáskor végéig jelen van a gyerekek nyelvhasználatában, és 4-6 éves korukban a legintenzívebb.

A gyerekek hat éves korukra sokat fejlődnek a beszédképességükben, és képesek párbeszédet kezdeményezni. Megtanulják, hogy hogyan lehet elindítani egy beszélgetést, hogyan lehet fenntartani a másik fél figyelmét, és hogyan lehet megfelelően válaszolni. Az udvariassági jelölők és a megszólítási formák használatával is megismerkednek, és képesek a kommunikációs zavarokat elkerülni. Hétéves korukra a gyerekek gazdag ismeretekkel rendelkeznek a beszéd és a társalgás nyelvi és szociális szabályairól, és képesek ezeket alkalmazni a mindennapi életben (Neuberger, 2014).

2.3. Az óvodai nyelvi-kommunikációs nevelés célja, feladatai

Az óvodai intézményes nevelés olyan lehetőséget biztosít az óvodásoknak, amely segíti őket abban, hogy olyan környezetben fejlődhessenek, amely megfelel az életkoruknak, kognitív, érzelmi és szociális szükségleteiknek. A nyelvi-kommunikációs kompetenciák fejlődése meghatározó szerepet játszik a gyerekek kognitív és szociális fejlődésében, valamint befolyásolja az egész életpályát és a sikeres társadalmi beilleszkedést. Az anyanyelv elsajátítása nem csupán egy nyelv megtanulásának folyamata, hanem a beszélő környezet tagjává teszi a gyereket, ami elengedhetetlen a közösségi kultúra interiorizációjához, a közösségi normák, értékrend és elfogadott viselkedési formák befogadásához, valamint a kognitív funkciók kiteljesítésének alapját képezi (Zóka, 2012).

Az óvodai nevelés alapelvei közé tartozik, hogy a gyermek személyiségfejlődését támogatja és lehetővé teszi az egyéni készségek és képességek kibontakoztatását, valamint az életkorhoz és a gyermek egyéni képességeihez igazodó műveltség tartalmakat biztosít. A pedagógus gondoskodik arról, hogy elegendő időt, helyet és eszközöket biztosítson a spontán és szervezett tapasztalat- és ismeretszerzésre, építve a gyermek ismereteire, illetve rendszerezi, bővíti azokat (Varga, 2020).

A kommunikációs készségek fejlesztése különböző óvodai tevékenységek során valósítható meg, beleértve a játékot, a munkát és a tanulást. A fejlesztés különböző szervezeti keretek között zajlik, például frontális, csoportos és egyéni tevékenységek formájában. Az eltérő differenciálási eljárások (például a szervezési módok és a feladatrendszer) és munkaformák (frontális és csoportmunka, egyéni munka) szintén hozzájárulnak a kommunikációs készségek fejlesztéséhez (H. Varga, 2020). Az óvodai anyanyelvi nevelésnek az általános célja, hogy fejlessze a három-hétéves gyermekek beszédészlelését és beszédmegértését. A nevelés különböző módszerekkel, anyanyelvi játékokkal, és különböző tevékenységi formákkal növeli a gyermekek beszédaktivitását spontán beszédhelyzetekben, és kibontakoztatja nyelvi és kommunikációs képességeiket az iskolaérettség követelményeinek megfelelően (Dankó et al., 2016).

Az anyanyelvi nevelés fő feladata, hogy képessé tegye a gyermekeket a feléjük áramló verbális és metakommunikációs információk befogadására és megértésére, valamint, hogy segítsen nekik abban, hogy saját érzelmeiket és gondolataikat pontosan és

hatékonyan fejezzék ki szóban, miközben igazodnak a beszédshituációhoz és a kommunikációs partnerhez (Dankó et al., 2016).

2.4. Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés módszerei

Az óvónő anyanyelvi nevelési terveit elkészítve fontos szem előtt tartania, hogy az anyanyelvi fejlődés folyamata már a családban elindult, és különböző mértékben valósul meg. Az anyanyelvi nevelés átfogja az egész óvodai életet, és az óvodai élet minden pillanatában jelen van. Az óvónőnek mindig követendő példát kell mutatnia a beszédviselkedés minden területén. Magas szintű nyelvi műveltséggel kell rendelkeznie, ismernie kell a magyar nyelv hangtani sajátosságait, ejtési szabályait, a grammatikai törvényszerűségeket, és gazdag szókincssel kell rendelkeznie. Jó kifejezőkészséggel kell bírnia, és mindig világosan és érthetően kell kommunikálnia. A képszerű kifejezések alkalmazása és a testbeszéd használata is fontos. Az óvónő az egész nap folyamán beszédkapcsolatban van a gyerekekkel, ezért fontos, hogy ismerje a gyermeknyelvet, és tisztában legyen azzal, hogy a nyelvi botlások a gyerek tanulási folyamatának részei, és nem hibák. A korholás és az állandó javítgatás nem teremt jó kommunikációs helyzetet (Albertné et al., 2004).

A módszerek és módszeres eljárások kiválasztásának és alkalmazásának lehetőségeit sokféle összetevő határozza meg, például a fejlesztés tartalma, a gyermek életkora, tudatossága és spontaneitása, valamint a hely és az idő, és nem utolsósorban az óvodapedagógus módszertani szabadsága (Dankó et al., 2016).

A legjelentősebb didaktikai módszerek az anyanyelvi, kommunikációs nevelésben:

- a bemutatás,
- a beszélgetés,
- a magyarázat,
- a gyakorlás,
- a szemléltetés.

Tény, hogy vannak módszerek, amelyeket hatékonyan lehet alkalmazni egy-egy gyermek vagy közösség esetében, azonban lehet olyan eset is, amikor ugyanazt a módszert használva nem érhetünk el eredményt (Dankó et al., 2016).

2.5. Az óvodai tevékenységformák szerepe a nyelvi-kommunikációs nevelésben

A játék a mozgásos, képi, nyelvi, zenei és környezeti élmények révén létrejövő kommunikáció, amely integrált, komplex nevelési helyzetekben nyújt lehetőséget a

gondozásra és a munkára, valamint a gyermekek szükségleteinek és kívánságainak szóbeli megfogalmazására. A modern óvodai, anyanyelvi nevelés során a változatos kommunikációs lehetőségekkel rendelkező tevékenységek széles skálája jelenik meg. Fontos azonban megvizsgálni, hogy az óvodai élet mely tevékenységei biztosítanak konkrét lehetőségeket a beszéd és kommunikációs készségek fejlesztésére, az anyanyelvi nevelésre (Dankó et al., 2016).

Sugárné Kádár Júlia vizsgálatai szerint három pszichikus jellemző különösen befolyásolja az óvodás korú gyermekek nyelvi-kommunikációs készségének fejlődését és lehetőségeit. Ezek a következők:

a) Azokat az ingereket választja ki és észleli a gyermek, amelyek érzelmileg közel állnak hozzá, illetve amelyek megragadják a figyelmét.

b) Cselekedeteit érzelmei irányítják.

c) Az idegrendszeri folyamatokban jellemző ingerületi túlsúly miatt a gyermeknek nagy mozgásigénye van, és funkció örömet kielégítő játékos mozgásokra és cselekvésekre van szüksége (Dankó et al., 2016).

A következő óvodai tevékenységformákkal fejleszthető a kommunikáció:

- játék;
- irodalmi tevékenységek;
- ének-zene, énekes játékok;
- vizuális tevékenységek;
- a külső világ, környezetünk megismerése.

2.5.1. A játék szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben

A játék a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége, valamint a nevelés leghatékonyabb eszköze. Ezért nyilvánvaló, hogy az óvodás korú gyermekek különböző játékainak fontos szerepük van a gyermekek anyanyelvi és kommunikációs nevelésében. Az összes játékfajta segíti a három-hétéves gyermekeknek a pedagógusokkal, felnőttekkel, és társaikkal való kapcsolatfelvételben és együttműködésben, az empátiás megértésben, valamint a többoldalú, tudatosabb kommunikációs viselkedésben.

A játékon keresztül tanulják meg a gyermekek a társas kapcsolatokat, a verbális és kommunikációs interakciókat, bár a verbális megnyilvánulások és a verbális tanulás csak kiegészítőként vagy a gyermeki játék kísérőjeként vannak jelen a játéktevékenységben. Az óvodás korú gyermekek játécai sokszínűek és számos beszéd- és kommunikációs

helyzetet, valamint fejlesztő lehetőséget kínálnak az óvodai élet mindennapjaiban (Dankó et al., 2016).

Ilyen játékok a:

- *gyakorló, funkciós játék* - legalapvetőbb meghatározója a mozgás, különféle tárgyakkal végzett manipuláció, az ismétlés és gyakorlás öröme;
- *konstruáló (alkotó) játék* - lényege nem más, mint maga az alkotás;
- *szerepjáték* - „*A szerepjáték a gyermeknek az a tevékenysége, amelyben a maga által (választott), elképzelt „mintha helyzetben” az önként felvett szerepet-szerepeket igyekszik megeleveníteni az érzelmi szűrőjén át feldolgozott környezeti tapasztalatokra, benyomásokra támaszkodva. A szerepjáték mindig a gyermek által teremtett világban játszódik le.*” (Horváth Katalin Tímea, 2007, 8. o.);
- *szabályjáték* - lényege a játékszabály betartása, melynek két fő csoportja: a mozgásos játékok és az értelemfejlesztő játékok (Dankó et al., 2016).

2.5.2. Az irodalmi tevékenységek szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben

A gyermekirodalom tartalmi és formai elemei, valamint az óvodapedagógus által használt utánzásra készítő, szemléletes, képszerű bemutatás a három-hétéves korú gyermekek nyelvi-kommunikációs fejlesztésének legfontosabb forrásai (Dankó et al., 2016).

Ez a nevelési terület áll a legszorosabb kapcsolatban az anyanyelvi neveléssel. Ebben az életkorban a mesének különösen nagy szüksége van a gyermeknek, mivel az elemei és fordulatai megegyeznek a gyermeki gondolkodás és képzelet sémáival. A mese motivációi közé tartozik az átváltozás, az ellentétek kedvelése, az ismétlés folyamatossága és biztonsága, a veszély-megmenekülés, a kompenzálás és a vágyteljesítés dinamikája. A gyerek sok olyan kifejezést ismer meg a mese által, amelyet korábban nem ismert, és később felhasználja azokat (Zilahy Józsefné, 1998).

A 3-6 éves gyermekek számára a versek és mondókák általában a mozgással kapcsolódnak, ami segít a szöveg megjegyzésében. A versek és mondókák magukban foglalják a múltbeli időket, játékokat és a természet körforgását, és új szavakkal és népi kifejezésekkel gazdagítják a gyermekek szókincsét. A nyelvi fejlesztés során a dramatizálás és a bábozás fontos eszközei lehetnek, melyek a mozgást, a látványt és az irodalmi szöveget használják. Ezek segítségével a gyerekek érzéseit és gondolatait fejezhetik ki, játszhatnak és kijátszhatják a félelmeiket. A bábuk mozgatása közben a

gyermek szem-kéz koordinációja, finom motorikája fejlődik, és a mesében hallott kifejezéseket is használja (Albertné et al., 2004).

A képleírás módszere olyan eljárás, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy önállóan meséljen azokról a dolgokról, amelyeket a kép ábrázol. Az általa látható személyeket és tárgyakat megnevezi, valamint azok közötti összefüggéseket is elmondja. A képolvasás módszere alkalmas a folyamatos beszéd vizsgálatára, a gyermek szókincsének felmérésére és beszédfejlettségének vizsgálatára. Az alkalmazását a gyermek életkorának megfelelően fokozatosan javasolják (Albertné et al., 2004).

A kiscsoportban (3-4 évesen) a képek tárgyakat ábrázolnak, ebből következik, hogy a megnevezés, felsorolás jelentős. 4-5 éves korban a gyerekek már képesek azonosítani a tárgyakat és személyeket, és elmondják azok közötti kapcsolatokat és összefüggéseket is. 5-6 évesen már tudnak eligazodni mindezek között és a látottakból következtetni az előzményekre is. Ekkor már összefüggő mondatokban tudják kifejezni gondolataikat, ehhez hozzájárul a beszédkészség fejlesztése is. A módszer elősegíti az ismeretátadást, az ismétlést és a rendszerezést (Albertné et al., 2004).

2.5.3. Az ének-zene, énekes játékok szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben

Az esztétikai és művészeti-zenei élmények hozzájárulnak ahhoz, hogy jobban megértsük a valóságot. Az ének, zene és hangos játékok gazdag érzelmi tapasztalatokat nyújtanak az óvodás korú gyerekeknek. A zene és az ének érzelmeket fejeznek ki és érzelmeket keltenek. Általában a gyerekek első benyomásai a zenéről a szüleiktől és más felnőttektől származnak. Az éneklő anyuka például nemcsak a hangjával adja át a dallamot és a szöveget, hanem arcmozgásaival és testtartásával is követi a ritmust (Dankó et al., 2016).

A három- és hétévesek ritmuskedvelése az egyik alapja a zenei és az anyanyelvi nevelés kapcsolatának. A ritmikus szövegeknek és dallamoknak jó hatása van a beszédelemek belső szerveződésére és a mozgások összehangolására. A dalok és a gyerekjátékok összekapcsolják a dallamot és a szöveget, ami elősegíti a gyermek anyanyelvi fejlődését. A különféle énekes játékok pedig tovább gazdagítják a gyerekek kommunikációs és nyelvi képességeit. A dramatikus és párbeszédos játékok lehetőséget adnak a szerepjátékokra és a mimikai mozdulatsorokra, amik javítják a kommunikációs eszköztárukat (Dankó et al., 2016).

A népi gyermekdalok hasonló kifejezőmódot alkalmaznak, mint a mondókák, és mindig játszáshoz kapcsolódnak, ami szókincsfejlesztési lehetőséget is nyújt. Emellett ez az a terület, ahol lehetőség nyílik a beszédhibák javítására is. A népi gyermekdalok és játékok párbeszédes helyzeteket teremtenek, amelyekben a gyerekek nemcsak a beszédet gyakorolják, hanem megismerhetik a kapcsolati szabályokat is (Albertné et al., 2004). Egyik példája a párbeszédes helyzet kialakításának és gyakorlásának a Kakas bácsi című népdalos játék:

*Hová, hová kakas bácsi?
„A vásárba, kikiriki.”
Mit vásárol, kakas bácsi?
„Zöld furulyát, kikiriki.”
Hát hogy fújja, kakas bácsi?
„Így ni, így ni, így ni.”
(Népköltés)*

A zenei nevelés csak egy része az óvodai nevelésnek, de nagy hatással van a gyermek általános fejlődésére. A zene fontos eszköze a nevelő munkának, mert érzelmeket vált ki a gyermekekből. A gyermekdalok éneklése vagy meghallgatása fejleszti a gyermek érzékenységet, emlékezetét, fogékonyságát és színessé teszi az érzélemvilágát. A zenei nevelés szoros kapcsolatban áll az anyanyelvi neveléssel és az irodalommal, mivel a gyermekdalok pontosan követik a mondókák szövegének hangleadését, ritmusát és hangsúlyait (Mészáros, 2021).

2.5.4. A vizuális tevékenységek szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben

A művészetek sokféle területet foglalnak magukba, például az irodalom, zene és képzőművészet. Ezek az esztétikai értékek gyűjtőhelyei. A képzőművészetek vizuális kifejezőmódjukkal, azaz képi nyelvükkel érzelmeket és gondolatokat közvetítenek, és a szóbeli kommunikációra ösztönöznek (Dankó et al., 2016).

Az ábrázolás fejlődésével a képi jelzések többet mondanak, mint amit azok magukban kifejeznek, és a beszéddel együtt az ábrázolás egy új kommunikációs forma lesz a gyerekek számára. Az ábrázolás nem csak szavakkal megfogalmazható dolgokat fejezi ki, hanem olyan dolgokat is, amelyeket más módon nem lehet megélni, például színeket, formákat és ritmusokat (Dankó et al., 2016).

A gyermekek a rajzolás, festés, agyagozás és más technikák alkalmazásával fantáziájuk és saját ismereteik alapján dolgoznak. Kifejezik véleményüket, értékelik

egymás munkáját, ezáltal fejlesztik anyanyelvi kultúrájukat is. Ezen felül az írás alapelemeinek gyakorlása érdekében fontos a finommozgások fejlesztése és a mozgáskoordináció formálása (Albertné et al., 2004).

2.5.5. A külső világ tevékeny megismerésének szerepe a nyelvi-kommunikációs fejlesztésben

A lehetőségek széles skálája áll rendelkezésünkre az anyanyelvi nevelés és szókincsfejlesztés területén is. Fontos az élményeket felhasználni a gyermekek számára érdekes témák felvetéséhez és a szókincs bővítéséhez. Az óvónőnek életközeli és természeti helyzetekből kell merítenie a tevékenységek anyagát, hogy segítse a gyermekeket az ismeretek bővítésében, mélyítésében, gondolkodásuk fejlesztésében, valamint a megszólításban és párbeszéd fordulataiban (Albertné et al., 2004).

A matematikai tartalmú tapasztalatszerzés során az óvónőnek a logikus gondolkodásra és az új fogalmak megismertetésére kell összpontosítania, amikor a gyerekek miért kérdéseire válaszolnak. Az aktív szókincsbe való átmenetet segítik a relációk és a több, kevesebb, ugyanannyi fogalmak. A síkbeli és térbeli tájékozódás során a gyerekek számtalan névmást használnak. A melléknevek fokozását a sorrendi gyakorlatokon keresztül gyakorolják. A mennyiségi érzék és a számfogalom fejlesztéséhez használhatóak a meseszámok. Az anyanyelvi nevelés hatékony segítői a matematikai játékok. A helyes légzéstechnikát például a következő próbatétellel gyakorolhatják a gyerekek: ki meddig tud elszámolni egy levegővétellel? (Albertné et al., 2004)

III. A BESZÉDFEJLŐDÉS ZAVARAI ÓVODÁSKORBAN

A legtöbb gyermek majdnem hogy észrevétlenül, mindenféle különösebb erőfeszítés nélkül sajátítja el az anyanyelvét. Azonban néhányan korai fejlődési szakaszukban nehézségekkel állhatnak szemben, és a fejlődésük már az elejétől lemaradást mutathat. A nyelvi elmaradásnak többféle formája és fejlődési perspektívája lehet: akadályozott lehet a beszédindulás kezdete, lassabban fejlődhet a nyelvtudás, vagy eltérő minőségű lehet. Azok a gyerekek, akik nyelvi fejlődésükben elmaradást mutatnak, néhány év alatt utolérhetik kortársaikat, de előfordulhat, hogy soha nem érik el a tipikus felnőtt nyelvi szintet. A különböző esetek mögött többféle okok állhatnak. Mivel a nyelvelsajátítás az egyéni kognitív és szociális fejlődéstől és a nyelvi-kommunikációs környezet minőségétől is függ, ezért a nyelvi elmaradás okai lehetnek az egyéni képességhiányok és az eltérő környezeti támogatások, vagy ezek kölcsönhatásai (Fehérné et al., 2018). Éppen ezért foglalkozunk a fejezetben azzal, hogy milyen fejlődési zavarok léphetnek fel a nyelvelsajátítás során és ezen nehézségek estén hogyan tud segíteni az óvodapedagógus.

3.1. A nyelvfejlődési zavarok felismerése

Az anyanyelvi kommunikáció kulcsfontosságú szerepet játszik az agyi funkciók között, hozzájárulva a "fejlődő" gyermekek egészséges szocializációjához és egyéniségük megtartásához az adott társadalomban. Az óvodapedagógusoknak fontos szerepük van a nyelvi fejlődés támogatásában, és az egyenlő bánásmód elvét is szem előtt kell tartaniuk. Az artikulált beszéd és a szép beszédminta nagyon fontosak, és segíteni kell az atipikus és tipikus beszédfejlődésű gyermekeket a saját ritmusuk szerinti, egyéni nyelvi fejlődésük kibontakozásában. A pedagógus viszonyulása és személyisége különösen fontos a nyelvi szinteken lemaradt gyermekekkel szemben. Az empátia és a szakmai felkészültség elengedhetetlen az integráló óvodákban. A pedagógusnak el kell fogadnia a gyermek aktuális állapotát, ismernie kell a próbálkozásait és ösztönöznie kell őket további fejlődésre (Mészáros, 2021).

A nyelvi zavart mutató gyermekek nyelvi fejlődése eltér a tipikustól már a korai életszakaszokban is. Az első szavakat később ejtik ki, akár három évvel is a tipikus fejlődéshez képest, és a szókincsük nem fejlődik olyan ütemben, mint az életkoruknak megfelelően. Szókészletük mérete mindvégig az életkori átlag alatt marad. A nyelvi zavar tünetei különböző szempontok alapján csoportosíthatók. Az érintett nyelvhasználati területek alapján megkülönböztethetők a receptív és expresszív zavarok. A receptív nyelvi

funkciók fejlődése előbb megkezdődik, mint az expresszív funkcióké, hasonlóan a tipikus fejlődéshez. A nyelvi zavar különböző szinteken jelentkezhethet, ezek közé tartozik a fonológiai, lexikai, szemantikai, morfoszintaktikai (nyelvtani) és pragmatikai (nyelvhasználati) zavarok. Az életkorhoz képest normális fejlődéstől való eltéréstől függően mindezek lehetnek enyhébbek vagy súlyosabbak (Fehérné et al., 2018).

A nyelvi zavarok diagnosztikájának és logopédiai ellátásának alapvető problémája, hogy rejtett fejlődési zavarról van szó, amelynek nincsenek külső fizikai jelei, azonosított genetikai oka sincs, és a szülőknek sem feltétlenül tűnnek fel a gyermekek nehézségei, vagy más oknak tulajdonítják őket. A logopédus feladata a nyelvi fejlődés zavarainak kezelése, amely magában foglalja a diagnózist (megismerés) és az intervenciót (beavatkozás). A diagnózis fő célja, hogy felismerje azokat az egyéneket, akik nyelvi zavarokat mutatnak, azonosítsa a fejlesztésre szoruló területeket, és kijelölje a fejlesztés ideális irányait és módszereit. A diagnosztikai folyamat több szinten és lépcsőben zajlik (Fehérné et al., 2018).

Az első lépés a szűrés, amelynek célja a nyelvi elmaradást mutató gyermekek azonosítása. Az azonosítást követően fontos a differenciáldiagnosztika, amely során a hasonló elmaradásokat mutató fejlődési zavarok elkülönítése történik. Ezután következik az állapotmegismerési folyamat, amelynek során a nyelvi képességbeli erősségek és gyengeségek feltárására kerül sor, a fejlesztési célok és stratégiák meghatározása érdekében. A fejlesztés során folyamatdiagnosztika zajlik, amelynek során a fejlesztés hatásai, a megcélzott területeken mutatott fejlődés, valamint a fejlesztési célok és módszerek értékelése történik (Fehérné et al., 2018).

Fontos jellemzője a beszédfejlődési zavaroknak, hogy ép hallás és normális értelmi fejlődés mellett alakulnak ki. A zavarok a következők lehetnek: megkésett beszédfejlődés, rezonanciazavarok, hangképzési zavarok, ritmuszavarok, mint dadogás és hadarás (Rác, 2012).

3.2. A nyelvi fejlődési késés

Az anyanyelv elsajátításának folyamatában előfordulhat, hogy bizonyos gyermekek beszédfejlődése lassabb ütemű, és minősége nem felel meg az elvárásoknak. Az ilyen gyermekek általában később kezdenek beszélni, és a beszédük minősége nem megfelelő. Az ilyen eseteket nyelvi késésként definiáljuk, és a nemzetközi gyakorlatban elfogadott

kritériumok alapján a kétéves korban mért expresszív szókincs kevesebb, mint 50 szó, és nem használnak többszavas közléseket (pl. "Add ide a macit!").

A környezet (védőnő, gyermekorvos, bölcsődei gondozó) jelentős szerepet játszik a nyelvi késés felismerésében, mert az időben fel nem ismert probléma hosszú távon negatív hatással lehet a gyermek fejlődésére. A logopédia feladata a nyelvi késés terápiája, beleértve a beszéd indítását is (Rosta, 2018).

3.3. Beszédfolyamatossági zavarok: dadogás és hadarás

Dadogás

A dadogás általában hatéves kor előtt kezdődik, és légzési, hangadási és artikulációs zavarokat okoz, amelyek a beszédben megakadásokat és hangismétléseket eredményeznek. Az élettani dadogás a beszédtanulás korai szakaszában jelentkező, átmeneti tünet, amely a beszédkedv és a beszélőszerv motoros ügyessége közötti egyensúlyhiány miatt alakul ki. A megszakított, nem folyamatos beszéd a kisgyermekkorai beszédfejlődés természetes jelensége (Rosta, 2018).

Az élettani dadogás általában megoldódik anélkül, hogy szakember segítségét igényelné, ha a gyermek környezete megfelelően reagál a problémára. Azonban súlyosabb esetekben, a három és hét év közötti dadogó gyermekeknél, a beszéd folyamatosságát görcsös megakadások szakítják meg, amely zavart okoz a hangképzés, a légzés, a mimika és a gesztikuláció összerendezettségében, és a beszéd szaggatottá és ritmus nélkülivé válik. A dadogás során a légzés egyenetlenné válik, és a gyermek egész testével vesz részt a hangképzésben, ami miatt izmai megfeszülnek. A dadogás gyakran jár együtt kóros mozgásokkal, különösen a mimikai izmok területén (például nyelvkidugás, pislogás), de előfordulhat a nyak, a törzs és a végtagok területén is. A dadogó gyermek szorong a beszédhelyzettől, és kerüli a számára nehézséget okozó hangok vagy szavak ejtését, ami miatt kommunikációja beszűkül és elsivárosodik (Rosta, 2018).

A dadogó gyermek beszédét számos tényező befolyásolhatja, például a pszichés állapot, a fáradtság vagy a beszédhelyzet. Az idegen környezetben a dadogó gyermek általában rosszabbul beszél, mint a megszokott közegben. A dadogást két típusra oszthatjuk: a klónusos dadogás során a dadogó ismétli a szavak kezdő hangját vagy szótagját, míg a tónusos dadogásban a gyermek nem tudja elkezdni a szót, a hangképzés időtartama megnő, és a test görcsössé, merevvé válik. Gyakran előfordul e két típus

kombinációja, vagyis a beszédsszituációtól függően vagy az egyik, vagy a másik jelenség jelentkezik (Rosta, 2018).

Hadarás

A hadarás olyan sajátos beszédzavar, amelyet a beszédtempó felgyorsulása, a fokozott beszédkésztetés, a kapkodó beszéd és az egyenetlen légzés jellemez. Általában a már jól beszélő négy- és hét éves gyermekeknél diagnosztizálható. A hadaró gyermeknek nincs ideje a hangsúlyozásra és a beszéd tagolására, ami azt eredményezi, hogy elnyeli a hangokat és szótagokat. Előfordulhat, hogy nem fejezi be a szavakat és a mondatokat, a szavak egymásba folynak, és a hangok elvesztik a tipikus színezetüket. Ennek eredményeként a beszéd torzul és nehezen érthetővé válik, még akkor is, ha az üzenet tartalma megfelelő marad (Rosta, 2018).

A hadaró beszédkésztetése nagy, ezért sokat, gyorsan és ritmustalanul beszél, és gyakran nyugtalan, szinte lélegzetvétel nélkül ontja magából a szavakat. A hadaró gyermek általában nem zavarja a beszédhibája, és nem tudatosul benne a probléma. A beszédtempó gyorsulása hosszabb szavak esetén tovább fokozódik. A tapasztalatok alapján a hadaró gyermek beszéde megszokott közegben gyorsabb, számára idegen közegben pedig lelassul. A hadaró gyermek többnyire nem tud a beszédpartnerére figyelni, ezért a hallottakat nem tudja teljes egészében felfogni, így a válaszai pontatlanok, és gyakran úgy tűnik, hogy figyelmetlen vagy szórakozott. A hadaró gyermekek kezelését logopédus és gyakran pszichológus együttesen végzik (Vassné, 2001).

3.4. Hangképzési zavarok

A diszfónia az a hangminőség hallható változása, amelyet a zöngképzés zavara okoz, és lehet organikus vagy funkcionális eredetű. Az óvodáskorú gyermekeknél a diszfónia megjelenése a hang (zöng) fátyolossá, rekedtes színezetűvé válásával jár, elveszti eredeti karakterét. A fátyolos hangképzés oka lehet szervi (pl. a garatüreg rendellenes méretei) vagy a hangképző szerv túleröltetése, túlfokozása (pl. kiabálás, gyulladásos megbetegedések). A gyerekek, akik közösségekben élnek, általában fokozott hangerővel beszélnek, különösen, ha a figyelmet akarják felhívni magukra. A teljesítménykudarokat átéló gyermekek szorongóvá válhatnak, és ez a szorongás erőltetett hangképzéshez, a hangszalagok megvastagodásához, a hangszalagcsomók kialakulásához, és általában hangmélyüléshez vezethet (Balázs, 2008).

A diszfóniás gyerekek hangja eltérő lehet az átlagostól, a hosszan tartó rekedt hang miatt a hangerő csökken, és beszéd közben érezhetővé válik a nyakizmok megfeszülése. A diszfóniás gyermekek kezelését általában foniáter szakorvos és logopédus együttesen végzi (Rosta, 2018).

3.5. Rezonanciazavarok

A beszéd színezetének orrhangzóssá válását nazalitásnak nevezzük. Ha valaki rezonanciazavarral küzd, akkor a normális nazalitás mennyisége eltérő lehet, vagyis csökkent vagy fokozott lehet. Ha a beszélő nazalitása élettani, akkor a beszéd során a "m", "n" és "ny" hangok orrhangzóssá válnak, mivel ezeknek a hangoknak egy része az orron keresztül távozik a tüdőből, a gégen át. Ha a nazalitás hosszan tartó és jelentős mértékű változást mutat, akkor ezt rezonanciazavarnak vagy orrhangzósságnak nevezzük (Rosta, 2018).

Négy típusú orrhangzósságot különböztetünk meg: zárt, nyílt, kevert és váltakozó. A zárt orrhangzósságot olyan helyzetek okozhatják, mint például az orrsövényferdülés, polip vagy nátha, amelyek csökkentik a normális nazalitást, és nehézséget okoznak a magánhangzók és az orális mássalhangzók képzésében. A nyílt orrhangzósságot a normálisnál magasabb nazalitás jellemzi, és a gyermek nem tudja megfelelően zárni az orrgaratot a magánhangzók és az orális mássalhangzók kiejtéséhez. A kevert típusú orrhangzósságot az okozza, amikor a zárt és nyitott orrhangzósság egyidejűleg jelen van (Hirschberg, 2011).

A zárt orrhangzósságot általában az orr vagy az orrgaratban lévő akadály okozza. Az orrhangzósság diagnosztizálása és kezelése fül-orr-gégészeti szakember feladata, majd ezután következik a logopédiai terápia (Rosta, 2018).

3.6. A két-, vagy többnyelvű környezet problematikája

A nyelvi szocializáció az a folyamat, amelynek során az egyén a nyelvi és kulturális ismeretek elsajátításával beilleszkedik a társadalomba. Ezáltal válik képessé anyanyelvének helyes grammatikai és lexikai használatára, valamint az adott közösségben elvárt nyelvhasználati módok és viselkedési normák követésére (Torgyik, 2005). A család, mint az egyik legfontosabb szocializációs közeg, tudatos döntéseket hoz a nyelvi szocializáció terén is, a szülők „családi nyelvpolitika” révén megtervezik gyermekeik nyelvi fejlődését (Grosjean, 1982). Ez a kérdés különösen jelentőssé válik többnyelvű környezetben.

Az óvoda és az iskola szintén fontos szerepet játszanak a nyelvi szocializációban. Többnyelvű közegben az óvodai nevelés meghatározza, mely nyelvek és kultúrák válnak dominánssá, illetve mely nyelveket sajátítanak el a gyerekek és milyen mértékben (Erdei, 2010).

A kétnyelvűség meghatározásánál alapvető kérdés, hogy milyen szintű nyelvtudás szükséges ahhoz, hogy valakit kétnyelvűnek tekintsünk. Egyes definíciók szerint ehhez mindkét nyelv teljes "anyanyelvi kontrollja" szükséges. Bloomfield meghatározása szerint az a személy tekinthető kétnyelvűnek, aki mindkét nyelvet anyanyelvi szinten beszéli (Bloomfield, 1933/1970, 56. o.).

A nyelvelsajátítás időpontjától függően megkülönböztethetünk gyermekkori, serdülőkori és felnőttkori kétnyelvűséget. Az egymáshoz viszonyított nyelvtanulási idő alapján beszélhetünk egyidejű (szimultán) és egymást követő (szukcesszív) kétnyelvűségről. Az előbbiben a nyelvek egyszerre kerülnek elsajátításra, míg az utóbbiban időbeli eltolódás figyelhető meg. A nyelvi kompetencia szintjét tekintve megkülönböztethetünk kiegyenlített (balansz) és egyenlőtlen (domináns) kétnyelvűséget (Lambert, 1975).

A gyermekkori vagy korai kétnyelvűségnek két alapvető típusa van attól függően, mikor és hogyan tanulja meg a gyermek a két nyelvet: a szimultán kétnyelvűség, amikor a gyermek hároméves kora előtt egyszerre sajátítja el mindkét nyelvet, és a szekvenciális kétnyelvűséget, amikor a második nyelv tanulása az első nyelv elsajátítása után, de még a pubertáskor előtt történik (Erdei, 2010).

A kétnyelvű gyermekek nyelvelsajátítása során különösen fontos, hogy mikor találkozhatnak a második nyelvvel és milyen környezetben. Azokat a gyermekeket, akiket születésüktől fogva kétnyelvűnek nevelnek, egyik szülő anyanyelvi környezetében. Harding és Riley (1986) kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatásaikban további szempontokat is figyelembe vettek, például a szülők egymás anyanyelvének ismeretét, a szülők és a közösség nyelvének viszonyát, valamint a szülők kommunikációs stratégiáját. Harding és Riley rámutatnak arra, hogy a kétnyelvű gyermek nyelvi fejlődésében alapvető szerepet játszik, ha az idegen nyelvű szülő ismeri és beszéli a többségi közösség nyelvét. Ha ez a helyzet fennáll, a gyermek motivációja a második nyelv elsajátítása iránt csökkenhet.

A nyelvi fejlődés vizsgálata egyrészt a percepció, másrészt a produkció szintjén történhet. A kétnyelvű gyermekek beszédpercepciója és különösen fonológiai készlete

fejlettebb, mint egynyelvű társaiké, mivel több nyelv hangrendszerét ismerik. A fonológiai készlet különbsége és gazdagsága már egy adott nyelv változatainak beszélői között is megfigyelhető (Chen és mtsai, 2004). A kétnyelvű gyermekek nyelvi fejlődése során előfordulhat megkésett beszédprodukció, és használhatnak mindkét nyelvből származó szavakat, szókapcsolatokat, vagy olyan összetett szavakat alkothatnak, amelyek elő- és utótagja különböző nyelvekből származik (Navracsics, 2004).

3.7. Két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedő óvodáskorú gyermek beszédfejlődése

Bizonyára mindenki hallotta már azt az állítást, miszerint azok a gyermekek, akik születésük óta egyszerre több nyelven tanulnak beszélni, szembenézhetnek esetleges nehézségekkel, de kutatásom során kiderül, hogy ez az állítás nem sok esetben igaz, éppen az ellenkezőjére hívom fel a figyelmet: rengeteg előnnyel jár a gyerekek fejlődése szempontjából is. Bár előfordulhat a nyelvi fejlődési késés, vagy más kisebb problémák, de nem a negatívumok vannak túlsúlyban.

3.7.1. A kutatás célja és kérdései

A kutatásom célja, hogy megvizsgáljam, hogyan befolyásolja a két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedés az óvodás korú gyerekek beszédfejlődését. Ezen belül a kutatás arra irányul, hogy feltárja a nyelvi kompetenciák fejlődésének dinamikáját, az esetleges nyelvi késések vagy előnyök jelenlétét, valamint az oktatási és nevelési módszerek hatékonyságát ebben a speciális környezetben.

Kutatási kérdések:

1. Hogyan különbözik a két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedő óvodás korú gyerekek beszédfejlődése az egynyelvű környezetben nevelkedő társaikétól?
2. Milyen tényezők befolyásolják leginkább a két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedő gyerekek nyelvi fejlődését?
3. Milyen nevelési és oktatási stratégiák bizonyulnak a leghatékonyabbnak a két-, vagy többnyelvű környezetben nevelkedő óvodás korú gyerekek nyelvi fejlődésének támogatásában?

3.7.2. Kutatási módszerek és minta bemutatása

Kutatásom során a kvalitatív módszert alkalmaztam, azon belül pedig az interjú módszerét. Azért tartottam célszerűnek ezt a módszert, mivel így bővebb válaszokat

kaphatok kérdéseimre, és segítségével jobban megérthetem a témát, alaposabban beleáshatom magamat a kutatás eredményeibe.

Interjúm alanyául két logopédust kerestem fel, az első alany T.Sz. pedagógus a II. RF KMF Felsőfokú Szakképzési Intézetében, és magánvállalkozóként logopédus, a második pedig B.B. a P. Frangepán Katalin Gimnázium beregszászi Bázisóvodájában dolgozik logopédusként.

3.7.3. A vizsgálat menete

1. sz. interjú T.Sz. logopédussal

- *Hány éve dolgozik, mint logopédus?*
- Körülbelül 7-8 éve dolgozom aktívan logopédusként.
- *Mi volt a motivációja, hogy ezt a hivatást válassza?*
- Tulajdonképpen már gyerekkorom óta tudtam, hogy gyerekekkel szeretnék foglalkozni. Mindig valamilyen pedagógiai pályában gondolkodtam, de a Beregszászban akkoriban választható tanári pályáktól eltérő hivatást képzeltem el magamnak, így találtam rá a gyógypedagógiára. Minden egyetemi tantárgyam által egyre jobban beleszerettem a gyógypedagógiába, aztán az első év végén megpróbálkoztam a logopédia felvételével, ami igazából nem volt az álmom. De éltem a lehetőséggel, és jól döntöttem, mert már el se tudnám képzelni úgy az életem, hogy ne logopédus legyek.
- *Mit kell tudnunk a kétnyelvűségről általánosan?*
- Legfrissebb információim szerint már eltérés van abban, hogy a nyelvészek szerint mit is jelent a kétnyelvűség fogalma. Korábban csak az a személyt számították kétnyelvűnek, akinek két anyanyelve van, és mindkettő aktív, tehát mindkettőt rendszeresen használja, és beleszületik egy kétnyelvű környezetbe. Mostanra már a nyelvészek között nagyon sok olyan véleménnyel találkozhatunk, miszerint az anyanyelvre rátanult második, harmadik nyelv által is beletartozik a többnyelvűség kategóriájába.
- *Általában melyik a jellemzőbb a két- vagy többnyelvű környezetre, vagy melyik problémával szokták leggyakrabban felkeresni önt: A család kétnyelvűsége, vagy hogy a szülők úgy döntenek, hogy az anyanyelvtől eltérő nyelvű óvodába íratják a gyerekeiket?*
- Ritkán találkoztam olyan esettel, hogy azzal kerestek volna fel, hogy a gyermek két- vagy többnyelvű környezetben nevelkedik, és emiatt vannak nehézségei. Az sem feltétlenül okoz logopédiai problémákat, hogy az anyanyelvtől eltérő nyelvű óvodába íratják a gyermeket, inkább szociológiai problémák merülhetnek fel ilyenkor.

Olyan eset viszont volt, hogy a beszéd késése miatt kerestek fel a szülők, és az anamnézis felvétele alatt kiderült, hogy a gyermek kétnyelvű környezetben él, tehát két aktív nyelvhasználat van a családon belül.

- *Milyen hatással lehet a kétnyelvű környezet a kisgyermek beszédfejlődésére?*

- Régebben a közhiedelem úgy tartotta, hogy a többnyelvű környezet lassíthatja a beszéd fejlődését, viszont mára már tudjuk, hogy ez nem teljesen igaz. Vannak ilyen esetek, de az hogy a gyermek egyidejűleg tanul két nyelvet nem egyenlő azzal, hogy később is fog elkezdni beszélni. Meglepő, de sokkal inkább negatív hatással van a gyermek beszédének a fejlődésére az, ha az anyanyelvtől eltérő nyelven néz videókat vagy meséket a digitális eszközökön.

- *Milyen jelei lehetnek annak, hogy egy kétnyelvű óvodásnak nehézségei vannak a beszédfejlődésben?*

- Óvodás korban a hanghibák azok, amik nehézségeket tudnak okozni, vagy esetleg nehezen vált a gyermek a két nyelv között. Ezen kívül nehézség lehet az, hogy egy-egy szót nehezebben tud előhívni, amit esetleg helyettesít a másik nyelvben lévő megfelelőjével.

- *Mindig van egy domináns nyelv?*

- Ha a gyermek beleszületik a kétnyelvű környezetbe, akkor jó esetben mindkét nyelv anyanyelv lesz a számára, ilyenkor nincs domináns nyelv, mindkettő egyidejűleg egyformán fejlődik. Ha pedig egy anyanyelvüként belekerül egy eltérő nyelvű környezetbe, akkor nyilván az anyanyelv lesz a domináns.

- *Hogyan befolyásolja a két nyelv egyidejű tanulása a hangképzést?*

- Ha tiszta beszédmintát hall a gyerek a pedagógusok, illetve a szülők artikulációjában, akkor a két nyelv egyidejű tanulása nem befolyásolja negatívan a hangképzést.

- *Milyen módszerekkel lehet támogatni a kétnyelvű óvodások szókincsfejlesztését?*

- Ha például az óvodás szótalálási nehézségekkel küzd, azzal az egyszerű módszerrel segíthetjük, hogy a pedagógus, vagy logopédus visszakérdez: „A füzetre gondoltál?” Illetve minden gyermek úgy jegyez meg legkönnyebben egy szót, ha minél többször hallja, ez nem csak a kétnyelvű gyerekekre igaz. A szókincsfejlesztésnek rengeteg eszköze van, például képek megnevezése, tárgyak megnevezése akár egy séta alkalmával.

- *Milyen kihívásokkal járhat a kétnyelvűség és a beszédhibák egyidejű kezelése?*

- Igazából kihívásokkal nem jár a kétnyelvűség okozta nehézségek és a beszédhibák egyidejű kezelése. Azt fontos megfigyelnünk, hogy a gyermek egy adott nyelvben, az adott hangokat mennyire tisztán képzi. De minden beszédhibát külön-külön kell orvosolni.

- *Hogyan lehet differenciálni a kétnyelvűségből adódóan jelentkező hanghibákat a nyelvi fejlődés más jellegzetes zavaraitól?*

- Magyar anyanyelvűként, ha magyarul beszélgetek egy kétnyelvű környezetben nevelkedő gyermekkel, akkor könnyen észrevehető, mi az a hanghiba, amit az ukránból, vagy más nyelvből hozott át. De vannak olyan beszédhibák, amelyeknél nem számít, hogy kétnyelvű-e a gyermek, vagy sem.

- *Milyen szerepet játszik a kulturális háttérük a kétnyelvű gyermek beszédfejlődésében?*

- A nyelv és a kultúra egy nagyon szorosan összekapcsolódó dolog. Természetesen nagy szerepe van a kultúrának a beszéd fejlődésében. A családok kiválasztják maguknak, hogy mi az, amit szokás és néphagyomány terén továbbvisznek. Ilyenkor általában minimum két kultúrát kell összekovácsolni a gyermekben, mivel ahány nyelv, annyi kultúra.

- *Hogyan lehet együttműködni a pedagógusokkal és a szülőkkel a kétnyelvű gyermek beszédfejlődésének támogatásában?*

- Az első és legfontosabb, hogy beszéljünk, nem a gyermeket bírálva, hanem megosztva tapasztalatainkat, észrevételeinket, tanácsainkat. Ez lényegében egy csapatmunka, és csak az egyenrangú kommunikáció által lehet hatékony a gyermek beszédfejlődésének támogatása.

2. sz. interjú B.B. logopédussal

- *Hány éve dolgozik, mint logopédus?*

- Több mint fél éve dolgozom ebben a szakmában. Ezelőtt óvónőként dolgoztam a Nagymuzsalyi óvodában.

- *Mi volt a motivációja, hogy ezt a hivatást válassza?*

- A logopédus hivatást választottam, mert már kiskorom óta imádom a gyerekeket és örömmel foglalkozom velük. Hiszem, hogy a beszéd fejlesztése az egyik alapvető és legfontosabb emberi készség, amely segítségével segíthetek másoknak kifejezni magukat és kommunikálni hatékonyabban. Ráadásul úgy gondolom, hogy már az óvodás korban elkezdett beszédfejlesztés és kommunikációs készségek fejlesztése alapvető fontosságú az élet későbbi szakaszaiban való fejlődés szempontjából.

- *Milyen problémával találkozik leggyakrabban óvodai munkája során?*

- Az óvodai munkám során gyakran találkozom beszéd-, nyelvi- és kommunikációs nehézségekkel rendelkező gyermekekkel. Ezek közé tartozhatnak a beszédhangzások helytelen kiejtése, szókincsfejlődési problémák, beszédértési nehézségek vagy akár beszédfolyamatossági problémák. Emellett az óvodásoknál gyakran fordulnak elő zavarok az artikuláció, a hangok helyes kiejtése vagy az egyszerű nyelvi struktúrák elsajátítása terén. Emellett minél gyakoribb probléma a beszéd indítása 3-4 éves korcsoportnál, aminek a szülőkkel vagy más embertársaikkal való kommunikációnak a hiánya lehet az oka.

- *Mennyire gyakori a többnyelvűség problémája miatt való felkeresések száma?*

- A többnyelvűség miatt való felkeresések száma közepesen gyakori, mivel nagymértékben jelen van a többnyelvűség, főleg a mi régióinkban. Előfordul, hogy ukrán anyanyelvű családból származó gyerekeket magyar nyelvű óvodákba íratják, ami kihívásokat jelentenek a gyermek beszédfejlődése és kommunikációja szempontjából. Ezért nem ritka, hogy szülők és óvodapedagógusok segítséget kérnek.

A többnyelvűséggel kapcsolatos problémák közé tartozhatnak beszédfejlődési késések, kiejtési nehézségek, szókincs hiánya. A többnyelvűség során a gyermeknek szélesebb szókincsset kell elsajátítania, ami előnyökkel is járhat.

- *Mi lehet annak az oka, hogy a szülők úgy döntenek, hogy az anyanyelvtől eltérő nyelvű óvodába íratják a gyerekeiket?*

- A szülők úgy gondolhatják, hogy a kétnyelvű környezet elősegíti a gyermek nyelvi fejlődését, és segít abban, hogy hatékonyan és könnyebben kommunikáljon két vagy akár több nyelven is. Mivel régióinkban különböző anyanyelvű emberek laknak a szülők úgy gondolják, hasznos, ha a gyermekük több nyelven is tud beszélni, hisz ez a javára válhat a jövőben, akár a gyerek tanulmányaiban vagy társas kapcsolatok kialakításában. Azonban az sem mellékes, hogy a szülőknek fontos lehet az is, hogy a gyermekük megismerje és megtanulja más kultúrák és nyelvek értékeit.

- *Milyen hatással lehet a kétnyelvű környezet a kisgyermek beszédfejlődésére?*

- A kétnyelvű környezet számos hatással lehet a kisgyermek beszédfejlődésére. Ez magában foglalja a szókincsbővülést, a kiejtési fejlődést, a nyelvtani struktúrák elsajátítását, valamint a kommunikációs készségek és a kognitív képességek fejlődését. Emellett a kétnyelvűség hozzájárulhat a nyelvi érzékenységhez, a kulturális megértéshez és az identitásfejlődéshez. Fontos megérteni, hogy a kétnyelvű környezet pozitív hatással lehet a gyermek önbecsülésére és önbizalmára is. Összességében a kétnyelvűség gazdagabb és szélesebb látásmódot eredményezhet, ami előnyös lehet a gyermek számára az élet későbbi szakaszaiban.

- *Milyen különbségeket tapasztalhatunk a kétnyelvű és az egyetlen nyelvet beszélő óvodások beszédfejlődése között?*

- A kétnyelvű és az egyetlen nyelvet beszélő óvodások beszédfejlődése között számos különbség lehet. A kétnyelvű gyerekek gyakran nagyobb szókincset fejlesztenek ki, és rugalmasabban kezelik a nyelvi változatosságot. Emellett általában jobban teljesítenek a nyelvi feladatokban és felismerik a nyelvi struktúrákat.

Fontos azonban megjegyezni, hogy nem minden kétnyelvű gyerek beszédhibás, és a kétnyelvűség önmagában nem okozza a beszédhibát. A beszédhibák más okokra is visszavezethetők, például hallási problémákra, nyelvizomzat gyengeségére, fogak rendellenességére vagy rossz példát követő kiejtésre a környezetből.

Egyes kétnyelvű gyerekeknek lehetnek nehézségeik a hangok helyes kiejtésével vagy a beszédhangok hallásával. Ezért fontos, hogy a beszédhibákat minden esetben megfelelően vizsgálják és kezeljék, függetlenül attól, hogy a gyermek kétnyelvű vagy csak egy nyelvet beszél.

- *Milyen jelei lehetnek annak, hogy egy kétnyelvű óvodásnak nehézségei vannak a beszédfejlődésben?*

- Például helytelen kiejtés, amely bizonyos hangok vagy szavak nehézségeit jelzi. Emellett szegényes szókincs is lehet jele a beszédfejlődési kihívásoknak, ha a gyermek kevésbé gazdag szókincset használ, mint a kortársai. Kommunikációs nehézségek is előfordulhatnak, például a megfelelő kifejezések hiánya vagy mások megértésének nehézsége. Ha a gyermek inkább csak az egyik nyelvet használja, és kevésbé gyakorolja a másikat, ez problémákat jelenthet a kétnyelvűség egyensúlyában. Végül, ha a gyermek feszült vagy szorongó a beszédkörnyezetben, ez lehet jel arra, hogy nehézségei vannak a kommunikációval és a beszédfejlesztéssel.

- *Mindig van egy domináns nyelv?*

- A kétnyelvűség esetén általában van egy dominánsabb vagy elsődleges nyelv, amelyet a gyermek otthon vagy gyakrabban használ. Ez a nyelv lehet az, amelyet a család beszél, vagy az, amelyet a gyermek az iskolában vagy a környezetében a legtöbbet használja. A domináns nyelv általában erősebb lesz a gyermek számára, és ezért előfordulhat, hogy a második nyelv fejlesztése lassabb lehet.

- *Milyen hatással lehet a domináns nyelv használata a kétnyelvű óvodás beszédfejlődésére?*

- Ha a gyermek egyik nyelvet jelentősen többet használja, mint a másikat, az előfordulhat, hogy a kevésbé gyakorolt nyelv fejlődése elmaradhat. Ezért fontos, hogy a

szülők és a környezet biztosítsák a gyakorlási lehetőségeket mindkét nyelven. Egy másik aspektus, hogy a domináns nyelv használata kihatással lehet a gyermek önértékelésére és identitására is, különösen, ha ez a nyelv nem az azonos nyelvű társak által használt nyelv.

- *Milyen módszerekkel lehet támogatni a kétnyelvű óvodások szókincsfejlesztését?*

- A kétnyelvű óvodások szókincsfejlesztését sokféle módon lehet támogatni. Az egyik legjobb módszer a meseolvasás, mivel ezáltal a gyerekek új szavakat és kifejezéseket tanulhatnak meg mindkét nyelven, miközben élvezik a történeteket. Emellett a közös beszélgetések is nagyon hasznosak, mivel ezek során lehetőség nyílik arra, hogy a gyerekek gyakorolják és alkalmazzák az új szavakat és kifejezéseket a való életben. Például közös kirándulások, kerti munkák vagy ételkészítés alkalmával lehetőség nyílik arra, hogy új szavakat tanuljanak meg a környezetben lévő tárgyak, tevékenységek és érzelmek kapcsán. Az ilyen élmények segíthetnek abban, hogy a gyerekek könnyebben megjegyezzék és alkalmazzák az új szavakat a mindennapi életben. Az ismétlés kulcsfontosságú szerepet játszik a szókincsfejlesztésben mindkét nyelven. Játékos tevékenységek, mint például szókincskártyák, szókirakók vagy szerepjátékok segíthetnek abban, hogy a gyerekek élvezettel tanuljanak új szavakat és kifejezéseket mindkét nyelven.

- *Léteznek olyan gyakorlatok, amik segíthetik a kétnyelvű gyermeket a két nyelv közötti váltásban?*

- A nyelvek tanulásának folyamatában mindkét agyfélteke fontos szerepet játszik, és az egyén nyelvtanulási képességei attól függenek, hogy melyik agyfélteke dominánsabb az adott személy esetében.

Kétnyelvű mesék olvasása, ahol a gyerekek hallhatják és látják a történeteket mindkét nyelven is segít. Utána megbeszéljük a történetet, és kérdéseket teszünk fel a történettel kapcsolatban mindkét nyelven.

A nyelvtanulás interaktív tevékenységekkel történő támogatása hatékonyan fejleszti mindkét agyfélteke nyelvi képességeit. A szókincskártyák készítése, szerepjátékok, és nyelvi játékok alkalmazása segít a nyelvtanulásban és a kreativitás fejlesztésében. A mozgás és zene szintén segíthet az agyféltekék egyensúlyának javításában és a nyelvtanulás támogatásában. A tánc, éneklés és mozgásos nyelvtanulási játékok elősegíthetik a nyelvi készségek fejlődését, miközben élvezetes és interaktív módon tanulnak a gyerekek.

- *Mik azok a tipikus hibák, amelyeket a kétnyelvű óvodások gyakran elkövetnek a beszédükben?*

- Gyakran előfordul, hogy a gyerekek összekeverik a két nyelvet, és vegyesen használják őket egy mondatban vagy akár egy szóban is. A hangok helyes kiejtésével, ami fonémahibákhoz vezethet mindkét nyelven. Néha nehézséget tapasztalhatnak a mondatok helyes szórendjének megértésében és alkalmazásában mindkét nyelven. Lehetnek hiányosságai a szókincs terén mindkét nyelven, ami korlátozhatja a kommunikációjukat. Gyakran előfordulhatnak nyelvtani hibák, például az igék, főnevek és mellénevek helytelen használata vagy a számok, idők és személyek helytelen alkalmazása.

- *Milyen módon lehet differenciálni a kétnyelvűségből fakadóan létrejövő beszédhibákat az egyéb beszédfejlődési zavaroktól? El lehet ezeket különíteni egymástól?*

- A kétnyelvűségből eredő beszédhibák megkülönböztetése az egyéb beszédfejlődési zavaroktól kihívást jelenthet, de bizonyos módszerek alkalmazásával lehetséges az elkülönítés. Fontos megérteni, hogy a kétnyelvűség természetes folyamat, és a gyerekeknek időre van szükségük ahhoz, hogy megtanulják és tökéletesítsék mindkét nyelvüket. Néhány módszer, amelyek segíthetnek a differenciálásban:

- Nyelvi mintázatok elemzése;
- Kommunikációs környezet vizsgálata;
- Időbeli mintázatok figyelembevétele.

- *Milyen szerepet játszik a kulturális háttérük a kétnyelvű gyermek beszédfejlődésében?*

- A kulturális háttérük meghatározza a gyermek nyelvi környezetét, beleértve a családi nyelvi gyakorlatokat, a szókincset és a beszédmintákat. A gyermek nyelvi fejlődése nagyban függ attól, hogy milyen nyelvi mintákat kap a környezetéből. A különböző kulturális háttérű gyerekek más és más nyelvi élményekkel találkozhatnak. Például egy gyermek, aki egy kétnyelvű családban nő fel, más nyelvi élményeket fog kapni, mint az egyetlen nyelvet beszélő családból származó társa. A kulturális háttérük befolyásolja a gyerekek kommunikációs stílusait és preferenciáit. Például egyes kultúrákban a kommunikáció nyíltabb és érzelmi szempontból gazdagabb lehet, míg más kultúrákban inkább visszafogottabb vagy formálisabb lehet. A különböző kulturális háttérű közösségek más és más normákat és elvárásokat támaszthatnak a kommunikációval szemben. Ezek az elvárások befolyásolhatják a gyerekek nyelvi fejlődését és önbizalmát.

- *Hogyan lehet együttműködni a pedagógusokkal és a szülőkkel a kétnyelvű gyermek beszédfejlődésének támogatásában?*

- Az együttműködés a pedagógusok és szülők között kulcsfontosságú a kétnyelvű gyermek beszédfejlődésének támogatásában. Első lépésként fontos megismerni a gyermek

kulturális és nyelvi háttérét, valamint az otthoni és iskolai környezetet. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy személyre szabott támogatást nyújtsunk a gyermeknek.

A pedagógusok és szülők közötti kommunikáció rendkívül fontos. Illetve a nyelvi környezet is sokat számít a gyermek beszédfejlődésében. Az otthoni környezetben a szülőknek lehetőséget kell biztosítaniuk a gyermeknek a második nyelv gyakorlására és használatára. Fontos hangsúlyozni az elismerést és a pozitív visszajelzést mind a pedagógusok, mind a szülők részéről. Végül, az együttműködésnek fenntarthatónak kell lennie. A pedagógusok és szülőknek hosszú távú terveket kell készíteniük a gyermek nyelvi fejlődésének támogatására, és rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy alkalmazkodjanak a gyermek változó szükségleteihez és környezetéhez.

3.7.4. Konklúzió

Az első kutatási kérdésem célja annak vizsgálata volt, hogy a két- vagy többnyelvűség milyen hatással van a gyerekek nyelvi képességeire, és milyen különbségek figyelhetők meg a nyelvtan, szókincs és beszédkésztség fejlődésében. Minkét interjú válaszai megerősítettek engem abban, hogy a kétnyelvű környezet nagy hatással lehet a kisgyermek beszédfejlődésére. A kétnyelvű gyerekek gyakran nagyobb szókincset fejlesztenek ki, és rugalmasabban kezelik a nyelvi változatosságot. Emellett általában jobban teljesítenek a nyelvi feladatokban és felismerik a nyelvi struktúrákat.

Mindkét alany fontosnak tartotta kiemelni, hogy a kétnyelvűség önmagában nem okoz gyakran beszédhibát. A beszédhibák más okokra is visszavezethetők, például hallási problémákra, nyelvizomzat gyengeségére, fogak rendellenességére vagy rossz példát követő kiejtésre a környezetből.

A magyar és az ukrán nyelv jelentős különbségeket mutat mind a hangrendszer, mind a betűkészlet tekintetében, ami befolyásolhatja a kisgyermek beszédfejlődését. Például az ukrán nyelvben olyan hangok találhatók, amelyek nem szerepelnek a magyarban, és fordítva. Ezek a különbségek megnehezíthetik a gyermek számára, hogy megkülönböztesse és elsajátítsa ezeket a hangokat és betűket, ami befolyásolhatja a beszédfejlődést. Ám ezek a hibák általában természetesek és normálisak a kétnyelvű gyerekek beszédfejlődésének folyamatában, és általában idővel javulnak a rendszeres gyakorlás és a nyelvi fejlesztő tevékenységek során. Fontos támogatni és bátorítani a gyerekeket a nyelvi készségeik fejlesztésében, miközben elfogadjuk és megértjük a fejlődésük egyéni ütemét és útját.

A második kutatási kérdésem arra irányult, hogy feltárja, mely tényezők (pl. a szülők nyelvi háttére, a nyelvi input minősége és mennyisége, a családi és társadalmi támogatás) játszanak kulcsszerepet a kétnyelvű környezetben nevelkedő gyermek nyelvi fejlődésben. Az interjúk alapján elmondható, hogy abban az esetben, ha van domináns nyelv, tehát az egyik nyelvet magasabb szinten beszéli a gyermek, az hátráltathatja a második nyelv fejlődését. Illetve a különböző kulturális háttérű gyerekek más és más nyelvi gazdagsággal rendelkezhetnek, ez hatással lehet a szókincsük gyarapodására, a nyelvtani szerkezeik kialakulására és a beszédmegértésükre. Ehhez hozzá tartozik az is, hogy a beszélő környezet milyen minőségű, például a szülők mennyi időt töltenek azzal, hogy beszélgessenek a gyermekükkel. Ezért lehet az, hogy vegyes házasságokban, ha a gyermek többet beszélget az anyával, akkor a tőle hallott nyelv nagy valószínűséggel dominálni fog, az apa nyelvével szemben.

Az harmadik kutatási kérdésem arra irányult, hogy mely pedagógiai módszerek és stratégiák segítik elő leginkább a két-, vagy többnyelvű gyerekek sikeres nyelvi fejlődését, és hogyan alkalmazhatók ezek az óvodai és otthoni környezetben. Annyi bizonyos, hogy minél több kommunikációs lehetőséget biztosítunk a gyermeknek, annál több gyakorlatot kap a nyelvhasználatban. A szókincsfejlesztésben nagyon fontosak az ismétlések. A rendszeres ismétlés segít rögzíteni az új szavakat és kifejezéseket a gyermek memóriájában, így könnyebben fel tudják idézni és használni őket. Emellett segít megerősíteni a szókincsben lévő szavak és kifejezések helyes használatát, valamint hozzájárul a gyermek nyelvi biztonságérzetének növeléséhez. Fontos, hogy a szókincsfejlesztést játékosan és interaktívan végezzük, hogy a gyerekek élvezzék, és aktívan részt vegyenek a tanulási folyamatban.

A 2. számú interjú alany kifejtette, hogy a nyelvek tanulásaért az agy mindkét féltékéje felelős, de különböző szerepet játszanak ebben a folyamatban. Általánosságban elmondható, hogy a bal agyfélteke dominánsabb szerepet játszik a nyelvhez kapcsolódó analitikus és szabályalapú folyamatokban, mint például a grammatika, a szókincs és a nyelvtani szabályok. A jobb agyfélteke azonban fontos szerepet játszik a nyelvhez kapcsolódó érzelmek, hangsúlyok, intonációk és vizuális nyelvi információk feldolgozásában. A nyelvtanulás különböző módszerekkel történő megközelítése segíti az analitikus és kreatív képességek fejlesztését. Fontos változatos nyelvtanulási módszereket alkalmazni, például a szövegértéstől kezdve a szerepjátékokig és a dalokig terjedő skálán.

Fontos megemlíteni a 2. számú logopédus által javasolt módszereket a kétnyelvűségből eredő beszédhibák megkülönböztetésére az egyéb beszédfejlődési zavaroktól:

Nyelvi mintázatok elemzése: A különbségek feltárása a két nyelv között, például a hangsúlyok, az intonáció és a szórend tekintetében. A kétnyelvűségből fakadó beszédhibák általában a két nyelven hasonló mintázatokat mutatnak.

Kommunikációs környezet vizsgálata: A beszédhibák gyakoriságának és típusainak összehasonlítása az otthoni és az iskolai környezetben. A kétnyelvűségből fakadó beszédhibák mindkét nyelven megjelenhetnek, míg az egyéb beszédfejlődési zavarok esetén lehet, hogy csak egy nyelven vagy bizonyos helyzetekben jelentkeznek.

Időbeli mintázatok figyelembevétele: A beszédhibák időbeli változásainak figyelemmel kísérése. A kétnyelvűségből fakadó beszédhibák általában javulnak idővel, ahogy a gyerekek több tapasztalatot és gyakorlatot szereznek mindkét nyelven.

Végül pedig a szülőkkel való kooperáció sem elhanyagolható, a két- vagy többnyelvű óvodások beszédfejlődésének támogatása céljából. Rendszeres találkozók és nyitott kommunikáció segít megosztani az információkat a gyermek fejlődéséről és az otthoni gyakorlatokról. Így együtt tudunk dolgozni azokon a területeken, ahol a gyermeknek további támogatásra van szüksége. A folyamatos biztatás és dicséret sem elhanyagolható, a gyermeknek látnia kell, hogy értékelik az erőfeszítéseit és fejlődését mind az óvodában, mind otthon.

Az együttműködésnek tartalmaznia kell az erőforrások megosztását is. A pedagógusok segíthetnek a szülőknek olyan eszközök és módszerek megtalálásában, amelyek segítik a gyermek nyelvi fejlődését az otthoni környezetben is. Végül, de nem utolsósorban az időzítés is kulcsfontosságú. A szülőknek és pedagógusoknak időt kell szánniuk a rendszeres egyeztetésekre és a gyermek fejlődésének követésére. Ez lehetővé teszi számukra, hogy gyorsan reagáljanak bármilyen kihívásra vagy változásra a gyermek nyelvi fejlődésében.

Nem vitatható, hogy minél több nyelvet ismerünk, annál gazdagabb lesz a kapcsolatunk a világgal, és ez a gyerekekre is igaz. A többnyelvűség olyan kapukat nyit meg előttük, amelyek által szélesebb látókört és mélyebb megértést nyerhetnek a világ különböző részeiről és kultúráiról. Ezáltal fejlődik a kreativitásuk és a gondolkodásmódjuk, és mélyebb kapcsolatot alakíthatnak ki másokkal. A többnyelvűség révén a gyerekek nemcsak új barátságokat köthetnek, hanem más kultúrákat és hagyományokat is megismerhetnek, ami tágítja a világról alkotott képüket és növeli a toleranciájukat és nyitottságukat. Így a többnyelvűség nemcsak egy nyelvi képesség, hanem egy egész életre szóló kincs, amely gazdagítja és színessé teszi az emberi tapasztalatokat.

IV. AZ ÓVODÁSKORÚAK NYELVI FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI MAGYARORSZÁGI LOGOPÉDUSOK SZERINT

4.1. A kutatás célja és kérdései

A kutatás célja, hogy feltárja, milyen változások figyelhetők meg az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségében az elmúlt évtizedekhez képest, különös tekintettel a digitális eszközök használatának hatásaira, a nyelvi nehézségek előfordulási gyakoriságára, valamint a mesehallgatás szerepére a beszédfejlődésben.

Kutatási kérdések:

1. Milyen változások tapasztalhatók az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségében napjainkban a korábbi évekhez képest?
2. Milyen hatással van a digitális eszközök (pl. okostelefon, tablet, televízió) használata a gyermekek nyelvi fejlődésére és kommunikációs képességeire?
3. Milyen szerepet játszik a mesehallgatás a gyermekek nyelvi és beszédfejlődésében, és mennyire van jelen ez a tevékenység a mai családok életében?

4.2. A vizsgálat körülményei, helyszíne

A kutatás helyszínéül egy Pest megyében található várost választottam, azon belül is a Csillagvilág Református Óvodát, ahol jelenleg is óvónőként dolgozom. Az óvodában 4 vegyes csoport működik, mindegyik 20-25 gyermekkel büszkélkedhet. Itt dolgozik egy logopédus teljes állásban, egy pedig fél állásban, akikkel nagyon jó kapcsolatot ápolok, ez pedig elősegítette a kutatásom eredményességét és hitelességét.

4.3. Kutatási módszerek és minta bemutatása

Kutatásom során a kvalitatív módszert alkalmaztam, azon belül pedig az interjú módszerét. Azért tartottam célszerűnek ezt a módszert, mivel így bővebb válaszokat kaphatok kérdéseimre, és segítségével jobban megérthetem a témát, alaposabban beleáshatom magamat a kutatás eredményeibe. Fontosnak tartom, hogy ne csak a kérdéseimre kapjak választ, hanem mélyebben is megértsem a szakemberek véleményét, személyes tapasztalatait.

Második interjúm alanyául két Magyarországon tevékenykedő logopédust kerestem fel, mindketten egy Pest megyei városban dolgoznak, az első alany F.D. 12 éve dolgozik a

szakmában, a második alany pedig S.A. 21 éve logopédus. Pozitívumnak tartom, hogy mindkét alany tapasztalt a szakmájában, így átfogóbb képet kaphatok a témáról.

Az interjúk félig strukturált formában zajlottak, melynek tematikája 5 fő témakörre osztható:

Általános nyelvi fejlettség:

- Hogyan jellemezné az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségét napjainkban? Tapasztható változás az elmúlt évtizedekhez képest?
- Milyen korai jelei lehetnek annak, ha egy gyermek nyelvi fejlődése elmarad az életkori elvárásoktól?
- Milyen gyakori nyelvi problémákkal találkozik a mai óvodások körében?

Digitális eszközök hatása:

- Milyen hatással van a gyermekek beszédfejlődésére a digitális eszközök (pl. tablet, telefon, tévé) túlzott használata?
- Van különbség a képernyőidő minősége és mennyisége között a nyelvi fejlődés szempontjából?
- Milyen tanácsokat adna a szülőknek a digitális eszközhasználat egyensúlyának megtartásához?

Nyelvi nehézségek előfordulása:

- Tapasztalatai szerint nőtt az elmúlt években a nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek száma?
- Mely társadalmi vagy környezeti tényezők befolyásolják leginkább a nyelvi elmaradást?
- Hogyan látja az együttműködés szerepét a szülők, óvodapedagógusok és logopédusok között a problémák korai felismerésében?

A mesehallgatás és beszédfejlődés kapcsolata:

- Milyen hatással van a rendszeres mesehallgatás a gyermekek szókincsére és nyelvi kifejezőképességére?
- Mit gondol, mennyire van jelen a mai családok életében a meseolvasás?
- Milyen típusú meséket ajánlana nyelvi fejlesztés céljából?

Fejlesztés és prevenció:

- Milyen logopédiai módszerek vagy játékos tevékenységek segítenek leginkább a nyelvi képességek fejlesztésében, amelyeket akár óvodapedagógusok vagy szülők is elvégezhetnek a gyerekekkel?
- Mennyire fontos a megelőzés és a korai fejlesztés a nyelvi problémák esetében?

4.4. A vizsgálat menete

1. sz. interjú F.D. logopédussal

- *Hány éve dolgozik, mint logopédus?*
- Idén lesz 12 éve, hogy logopédusként dolgozom, persze kisebb megszakításokkal, mert 4 évig nem dolgoztam mikor a lányaim születtek.
- *Mi volt a motivációja, hogy ezt a szakmát válassza?*
- Őszintén szólva, először én óvodapedagógus szerettem volna lenni és el is kezdtem tanulni azt a szakot az egyetemen, viszont hamar rájöttem, hogy az nem az én utam, így következő évben már logopédiára váltottam. Arra jó volt az egy év óvodapedagógia szak, hogy beleszeressek a logopédiába.
- *Hogyan jellemezné az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségét napjainkban? Tapasztalható változás az elmúlt évtizedekhez képest?*
- Az elmúlt 10-15 évben egyértelmű eltolódást látok a gyermekek nyelvi fejlettségében, sajnos negatív irányban. Gyakrabban találkozom későn induló beszéddel, szegényes szókincscsel, és a mondatalkotás is sokszor nehezen megy. Ez részben a digitális világ hatása, részben a megváltozott családi kommunikációs minták következménye.
- *Milyen korai jelei lehetnek annak, ha egy gyermek nyelvi fejlődése elmarad az életkori elvárásoktól?*
- Fontos korai jelek lehetnek: ha 2 évesen még csak néhány szót használ a gyermek, ha 3 évesen nem alkot egyszerű mondatokat, vagy ha a beszéde érthetetlen még a közeli hozzátartozók számára is. Szintén árulkodó lehet, ha nem utánoz hangokat, nem mutogat, nem reagál megfelelően a nevére, illetve ha nagyon passzív a kommunikációban. Óvodáskorban a nehézséget jelenthet a mondatszerkesztés, történetmesélés, helytelen raghasználat vagy az állandó hangcserék is. Persze gyakori, hogy kis segítséggel el is múlik a probléma, de vannak esetek, mikor komolyabb dolog áll a háttérben.
- *Milyen gyakori nyelvi problémákkal találkozik a mai óvodások körében?*
- A leggyakoribbak közé tartozik szerintem a beszédindulás késése (mostanában gyakori, hogy óvodába kerüléskor még csak egy-két szó megy), a megkésett beszédfejlődés, és az úgynevezett fonológiai zavarok, amikor a gyermek nem megfelelően

használja a hangokat a szavakban. Ezen kívül sokszor tapasztalok gyenge szókinccset, kevés igényes nyelvi szerkezetet, és problémát a történet alkotásban, szövegértésben.

- *Milyen hatással van a gyermekek beszédfejlődésére a digitális eszközök túlzott használata?*

- Nagyon komoly hatása van – és sajnos nem jó értelemben. A túlzott képernyőidő csökkenti a gyermek aktív beszédhelyzeteit. Ezek az eszközök egyirányú kommunikációt közvetítenek, ami nem fejleszti a gyermeket, sőt, csak visszahúzza. A képernyő „leköti” a gyereket, de nem tanítja meg őt beszélni, gondolkodni, kérdezni, válaszolni, vagyis nem épül be az interakció. A figyelem, a memória és a problémamegoldó gondolkodás is sérülhet.

- *Van különbség a képernyőidő minősége és mennyisége között a nyelvi fejlődés szempontjából?*

- Igen, mindkettő számít. Nem csak az a lényeg, hogy mennyi időt tölt képernyő előtt a gyerek, hanem az is, hogy mit néz és hogyan. Egy interaktív, szülővel közösen játszható, esetleg szókinccs bővítő játék nem rombol sokat, viszont elősegíti a függőséget. Tehát a legjobb minőségű tartalom sem pótolja a valós, élő beszélgetést, mesélést, játékot.

- *Milyen tanácsokat adna a szülőknek a digitális eszközhasználat egyensúlyának megtartásához?*

- Legyen szabályozva a képernyőidő, különösen 6 éves kor alatt, 2-3 éves kor alatt pedig 0 perc képernyőidőt tanácsolnék! Lehetőleg ne legyen napi szinten képernyő, vagy maximum napi 15–20 perc közösen, beszélgetéssel kísérve. Fontos, hogy legyenek helyette játékok, közös meseolvasás, éneklés, mozgásos játékok. A legjobb, amit tehetnek, hogy sokat beszélgetnek a gyerekekkel, kérdeznek, meghallgatják őt, közösen alkotnak – persze tudom, sok szülő így tud csak időt nyerni, hogy a saját dolgaival is foglalkozhasson, de ez hosszú távon nem vezet jóra.

Ellenben néha nem is azzal van a gond, hogy a gyerek sokat nézi a képernyőt, hanem néhány szülőnél ez sokkal nagyobb probléma. Ha a gyermek kérdez, és a szülőtől nem kap választ, mert az éppen a telefont figyeli, a gyermek megunja a kérdezést, és már el is vészett a személyes kontaktus.

- *Tapasztalatai szerint nőtt az elmúlt években a nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek száma?*

- Igen, határozottan. Egyre több a beszédindítási probléma, a megkésett nyelvi fejlődés, és olyan gyerek is akad, aki 4 éves koráig alig beszél. Régebben ezek ritkább esetek voltak, ma már egy óvodai csoportban több gyerek is igényli a logopédiai ellátást.

Ez részben a környezeti változásokkal, részben más betegségek előfordulásának gyakoribbá válásával is magyarázható.

- *Mely társadalmi vagy környezeti tényezők befolyásolják leginkább a nyelvi elmaradást?*

- A legjelentősebb tényezők közé tartozik a családi kommunikáció minősége. Ha a szülők keveset beszélnek a gyerekekkel, háttérbe szorul az élő beszéd, gyakori a „digitális bébiszitter”, az nagyban befolyásolja a fejlődést. Emellett a rohanó életmód, a kevés közös idő, a túlingerelt környezet is szerepet játszhat. Vannak genetikai és neurológiai tényezők is, de ezekre a környezeti hatások még ráerősíthetnek.

- *Hogyan látja az együttműködés szerepét a szülők, óvodapedagógusok és logopédusok között a problémák korai felismerésében?*

- Kulcsfontosságú! A korai felismerés csak akkor működik jól, ha a pedagógusok érzékenyek a problémákra, a szülők nyitottak a szakmai visszajelzésre, és a logopédus nemcsak ellát, hanem tájékoztat is. Egyedül nem megy – ha bármelyik fél hiányzik vagy elzárkózik, a gyermek könnyen lemaradhat az ellátásról.

- *Milyen hatással van a rendszeres mesehallgatás a gyermekek szókincsére és nyelvi kifejezőképességére?*

- A mesehallgatás az egyik legjobb nyelvfejlesztő eszköz, ami létezik. A gyerek új szavakat tanul, bővül a fogalomkészlete, fejlődik a mondat szerkesztése, és megtanul történetet alkotni, következtetni, kérdezni. A rendszeres mesélés erősíti az anya-gyermek kapcsolatot, javítja a figyelmet, és még a fantáziát is gazdagítja. Aki sok mesét hall, általában gördülékenyebben fejezi ki magát.

- *Mit gondol, mennyire van jelen a mai családok életében a meseolvasás?*

- Abban biztos vagyok, hogy jelen van. Kevésbé, mint 1-2 évtizede, melynek meglátszanak a hatásai: a gyerekek az óvodában nem szeretnek mesét hallgatni, nem figyelnek a mesére, nem bírják végighallgatni nyugodtan, és még sorolhatnám.

- *Milyen típusú meséket ajánlana nyelvi fejlesztés céljából?*

- Mindenképp az élőszavas meséket – népmesék, állatmesék, láncmesék. Ezek ritmikusak, ismétlődő szerkezetűek, jól követhetőek. Fontos, hogy a történet legyen korosztályhoz illő, a nyelvezete legyen gazdag, de ne túlságosan bonyolult. Rövid, de tartalmas mesékkal érdemes kezdeni, majd lehet fokozatosan bővíteni. Nem tanácsolnám a klasszikusokat, Grimm-meséket, mert megfélemlítőek lehetnek az óvodás korosztály számára.

- *Milyen logopédiai módszerek vagy játékos tevékenységek segítenek leginkább a nyelvi képességek fejlesztésében, amelyeket akár óvodapedagógusok vagy szülők is elvégezhetnek a gyerekekkel?*

- Nagyon sok játékos módszer van, amit nemcsak logopédus tud használni. Ilyenek például: hangutánzó játékok, szótagolós játékok, hangkeresés a szavakban, szókincsbővítő kártyák, memóriajátékok, történet alkotás képek alapján, ritmusjátékok. Nagyszerűek a mondókák, nyelvtörők, versikék. A bábjáték, szerepjáték is kiválóan fejleszt, emellett nagyon élvezetes is számukra.

- *Mennyire fontos a megelőzés és a korai fejlesztés a nyelvi problémák esetében?*

- Ez az alapja mindennek. A nyelvi problémákat nem növi ki minden gyermek – időben kell észrevenni, és már 3 éves kortól lehet hatékonyan segíteni. Minél hamarabb kezdődik a fejlesztés, annál nagyobb az esély arra, hogy az iskolára beérik a gyermek. A megelőzés része már születés után elkezdődhet, az hogy sokat beszélgetünk, játszunk, mesélünk, csak a javukra válhat.

2. sz. interjú S.A.

- *Hány éve dolgozik, mint logopédus?*

- Mivel egyetem után rögtön kaptam is állást egy óvodában, így ha jól számolom 21 éve dolgozom a szakmában.

- *Mi volt a motivációja, hogy ezt a szakmát válassza?*

- Mindig is érdekelt a gyerekek beszéde, imádtam hallgatni, ahogy a pici gyerekek napról napra fejlődnek, és fedezik fel önmagukat. Örülök, hogy ezt a hivatást választottam, szeretek segíteni, és esélyt adni azoknak a gyerekeknek, akiknek nehezen megy önmaguk kifejezése.

- *Hogyan jellemezné az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségét napjainkban? Tapasztalható változás az elmúlt évtizedekhez képest?*

- Az utóbbi években egyre gyakrabban tapasztalok aránytalanságokat: van, aki korán beszél, de felszínesen, vagy valamilyen beszédhibával, míg másoknál nagyon későn indul be a beszéd. A fejlődés tempója és minősége is egyre nagyobb eltérést mutat, amit sokszor a környezeti ingerek szélsőségsége okoz – vagy túl sok inger, vagy túl kevés személyes kommunikáció.

- *Milyen korai jelei lehetnek annak, ha egy gyermek nyelvi fejlődése elmarad az életkori elvárásoktól?*

- A beszéd késői indulása mindenképp ide tartozik, ritka szemkontaktus (amit a beszédértés hiánya okozhat), gyenge utánzás, illetve, ha a gyermek inkább mutogat, mint beszél. De az is figyelmeztető, ha nem ért egyszerű utasításokat, vagy a kortársakhoz képest jóval passzívabb a társas helyzetekben.

- *Milyen gyakori nyelvi problémákkal találkozik a mai óvodások körében?*

- A klasszikus artikulációs zavarok mellett egyre több a nyelvi fejlődési késés, illetve a beszédértés zavara. Számomra az is szembetűnő, hogy sok gyerek nem tud összefüggő mondatokban mesélni, szerkezeti elemeket (ok-okozat, időrend) nehezen kapcsol össze.

- *Milyen hatással van a gyermekek beszédfejlődésére a digitális eszközök túlzott használata?*

- A túlzott képernyőhasználat nemcsak a nyelvi fejlődést, hanem az idegrendszeri érés egészét is hátráltatja. A mozgásos játékok, érzékszervi megismerések, amelyek megalapozzák a beszédet, kiszorulnak a napirendből, és az idegrendszer éretlensége persze gyakran tükröződik a beszédben is. De ugyanez a séma, amikor a szülő használ a gyermeke előtt túl sok digitális eszközt: ilyenkor sincs kommunikáció, közös játék, fizikai kontaktus, és semmilyen szülő-gyermek kapcsolódás.

- *Van különbség a képernyőidő minősége és mennyisége között a nyelvi fejlődés szempontjából?*

- Igen, de még a legjobb minőségű digitális tartalom sem tudja pótolni az élő beszédet. Ha a képernyő a fő kommunikációs „partner”, az a nyelvi készségek rovására megy.

- *Milyen tanácsokat adna a szülőknek a digitális eszközhasználat egyensúlyának megtartásához?*

- A legfontosabb, hogy a digitális eszköz ne vegye át a játék, beszélgetés, mese és mozgás helyét. Nem feltétlen jó ötlet a digitális eszközök teljes megvonása sem, hiszen már oviban is használnak a gyerekek IKT eszközöket az óvodapedagógus felügyelete alatt. Viszont próbálják meg képernyőt ne megnyugtató eszközként használni, mert egy összebújásnál vagy ölelésnél semmi sem lehet megnyugtatóbb.

- *Tapasztalatai szerint nőtt az elmúlt években a nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek száma?*

- Igen, a logopédiai várólisták is ezt mutatják.

- *Mely társadalmi vagy környezeti tényezők befolyásolják leginkább a nyelvi elmaradást?*

- A beszélgetések hiánya, a megváltozott családi struktúrák (pl. kevés ideje van a szülőknek), a közös játék visszaszorulása, a túl gyors információáramlás – ezek mind hozzájárulnak. Illetve az utóbbi években egyre több a kétnyelvű környezetbe csöppenő gyermekkel találkozom, ami önmagában nem probléma, de más fejlődési dinamikát hoz, és ez kicsit új számomra.

- *Hogyan látja az együttműködés szerepét a szülők, óvodapedagógusok és logopédusok között a problémák korai felismerésében?*

- A hatékony együttműködés elengedhetetlen. Az óvodapedagógus kulcsszereplő az első jelek észlelésében, a szülő a megvalósításban, a logopédus pedig a diagnózisban és fejlesztésben. Néhány szülőnek nehezebb elfogadni, hogy gyermeke lassabban fejlődik az átlagnál, főleg ha más betegséggel is együtt jár a probléma, de nekünk fejlesztőknek feladatunk, hogy mindent megtegyünk a gyerekek fejlődése érdekében.

- *Milyen hatással van a rendszeres mesehallgatás a gyermekek szókincsére és nyelvi kifejezőképességére?*

- A mese egy csodálatos dolog, fejleszti a fantáziát, a mondatszerkesztést, a figyelmet, az érzelmi intelligenciát. Nemcsak nyelvet ad, hanem gondolkodási mintát is.

- *Mit gondol, mennyire van jelen a mai családok életében a meseolvasás?*

- Meg szoktam kérdezni a hozzám járó gyerekeket, hogy anya vagy apa olvas-e mesét elalvás előtt, vagy csak úgy napközben, és megosztó válaszokat kapok. Van, akinek minden este esti mesét olvasnak, és sok képes könyvet nézegetnek együtt, mondókáznak, de van, aki szinte sosem hallgat mesét, nem is szereti, és az óvó nénije elmondása szerint sem bírja végigülni a mesés foglalkozást.

- *Milyen típusú meséket ajánlana nyelvi fejlesztés céljából?*

- Kiemelten ajánlom a népmeséket, ismétlődő szerkezetű, ritmusos történeteket. A képes mesekönyvek beszélgetős feldolgozása is nagyon szuper. Fontos a gyermek életkorához és érdeklődéséhez igazítani a választást.

- *Milyen logopédiai módszerek vagy játékos tevékenységek segítenek leginkább a nyelvi képességek fejlesztésében, amelyeket akár óvodapedagógusok vagy szülők is elvégezhetnek a gyerekekkel?*

- Én magam is nagyon szeretem velük alkalmazni a képes történet alkotást, szólánc játékot, mozgással kísért mondókázást, memóriajátékokat – ezeket a szülők és óvodapedagógusok is könnyen alkalmazhatják. De a legfontosabb talán a sok beszélgetés és játék, így észrevétlenül is tanulnak a gyerekek.

- *Mennyire fontos a megelőzés és a korai fejlesztés a nyelvi problémák esetében?*

- Elengedhetetlen. Ha egy problémát időben felismerünk és elkezdünk foglalkozni vele, nemcsak a beszéd fejlődik jobban, hanem az összes többi képesség, hiszen a nyelv minden tanulás alapja.

4.5. Konklúzió

A kutatásom célja az volt, hogy feltárja az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségének jelenlegi helyzetét, valamint az azt befolyásoló tényezőket, különös tekintettel a digitális eszközök használatára és a mesehallgatás szerepére. Úgy gondolom nagyon részletes és kielégítő válaszokat kaptam, amelyek által többet megtudhattam a téma aktualitásáról.

Az első kutatási kérdésem arra irányult, hogy megtudjam, milyen változások tapasztalhatók az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettségében napjainkban a korábbi évekhez képest. Mindkét megkérdezett logopédus egyetértett abban, hogy az elmúlt évtizedben érezhető változás következett be az óvodás gyermekek nyelvi fejlettségében, és ez a változás jellemzően negatív irányú. A szakemberek kiemelték, hogy egyre gyakoribbak a beszédindulás késései, a szókincshiány, a nyelvtani szerkezetek pontatlan használata, valamint a hanghibák.

A logopédusok elmondása alapján, míg korábban a hároméves korosztály már viszonylag jól beszélt, mire óvodába került, addig ma sok gyermek csak kétszavas, egyszerű kijelentésekkel beszél, vagy meg sem akar szólalni. Emellett a beszédértés és a beszédprodukció közötti különbség is nőtt – vagyis sok gyerek többet ért meg, mint amennyit képes kifejezni.

A nyelvi elmaradások gyakorisága is növekedést mutat: a szakemberek szerint ma már szinte minden óvodai csoportban van legalább 4–5 olyan gyermek, akinek rendszeres logopédiai fejlesztésre van szüksége.

A digitális eszközök használata egyértelműen kiemelt tényezőként jelent meg az interjúkban. A logopédusok úgy látják, hogy a képernyőidő nagymértékű növekedése jelentősen hozzájárul a nyelvi és kommunikációs nehézségek kialakulásához. Kiemelték, hogy a digitális eszközök passzív befogadásra ösztönöznek, és elmarad az interakció, ami a beszédfejlődés egyik legfontosabb alapja lenne.

A gyermekek sok esetben akár napi 2–4 órát is képernyő előtt tölthetnek, gyakran már 1–2 éves kortól. Ez nemcsak a beszédfejlődést, hanem a figyelmi képességeket, a szociális interakciókat és a játéktevékenységek minőségét is hátrányosan befolyásolja. A logopédusok beszámolója szerint azok a gyermekek, akik sokat néznek mesét vagy videót,

gyakran később kezdenek el beszélni, kevésbé képesek szemkontaktust tartani, és ritkábban kezdeményeznek beszélgetést.

Mindkét interjúalany említést tett arról is, hogy nem csak az az egyetlen probléma, hogy a gyerekek túl sok digitális eszközt használnak, hanem hogy a szülők is néha túlzásba viszik a képernyőidőt. Ezáltal a gyerekek sokkal kevesebb figyelmet kapnak, illetve szintén csökken a közös játék, beszélgetés, személyes kontaktus.

Fontos mondat hangzott el a minőségi és mennyiségi képernyőhasználatról a 2. számú logopédus válaszában: „...*még a legjobb minőségű digitális tartalom sem tudja pótolni az élő beszédet. Ha a képernyő a fő kommunikációs partner, az a nyelvi készségek rovására megy.*”

A harmadik kutatási kérdésem központjában a mesehallgatás fontossága állt, illetve hogy az milyen hatással van a gyerekek beszédfejlődésére. Mindkét interjúalany különösen hangsúlyozta a mesehallgatás jelentőségét. A mesehallgatás aktív nyelvi folyamatokat indít el, fejleszti a szókincset, a kifejezőkészséget, a nyelvtani struktúrákat, a mondataalkotási képességet, valamint a képzelőerőt is. A logopédusok tapasztalatai szerint azok a gyermekek, akik rendszeresen hallanak mesét, általában jobban teljesítenek a beszédértésben és -produkcióban egyaránt.

Fontos megkülönböztetést tettek a mesehallgatás és a mesenézés között: míg az előbbi aktív, belső képek alkotására ösztönöz, addig az utóbbi passzív képfogyasztást jelent. Az élő mesehallgatás – különösen, ha azt a szülő olvassa, meséli – nemcsak nyelvi, hanem érzelmi, kötődési szempontból is rendkívül értékes. Ugyanakkor a logopédusok tapasztalata szerint a mai családokban a meseolvasás gyakorisága csökken, sokszor időhiány miatt.

A válaszok alapján világosan kirajzolódik, hogy a nyelvi fejlődés nem csupán biológiai, hanem erősen környezeti, társadalmi meghatározottságú folyamat is. A nyelvi elmaradások mögött gyakran húzódnak meg szülői kommunikációs minták, családi szociális helyzet, a gyermekkel töltött minőségi idő mennyisége, valamint az óvodai környezet támogatása.

A logopédusok szerint a szülőkkel való együttműködés kulcsfontosságú a problémák korai felismerésében és megoldásában, ugyanakkor ez az együttműködés sokszor hiányos. A szülők gyakran későn fordulnak segítségért, vagy nem ismerik fel a problémát időben.

Összegezve tehát a kutatás eredményei világosan rámutatnak arra, hogy az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlettsége napjainkban jelentős kihívásokkal néz szembe. A korábbi évtizedekhez képest gyakoribbá váltak a nyelvi elmaradások, a beszédindulás

késése, a szegényes szókincs és a nyelvtani bizonytalanság. E változások mögött elsősorban környezeti tényezők húzódnak meg, melyek közül kiemelkedő jelentőséggel bír a digitális eszközök korai és túlzott használata, valamint a mesehallgatás háttérbe szorulása.

A beszélgetések alapján elmondható, hogy a gyermekek nyelvi fejlődése szorosan összefügg a szociális interakciókkal, a szülő-gyermek kommunikáció minőségével, és azokkal a mindennapi élményekkel, melyek során a gyermek megtapasztalja a nyelv élő működését. A technológiai eszközök nem helyettesíthetik az emberi kapcsolatokat és az élő nyelvi mintákat – sőt, azok háttérbe szorítása kifejezetten káros hatással lehet a fejlődésre.

A mesehallgatás továbbra is az egyik leghatékonyabb és legtermészetesebb módja a nyelvi képességek fejlesztésének. A rendszeres, életkornak megfelelő mesék hallgatása nemcsak a szókincs bővítését, hanem a gondolkodás, az érzelmek, az empátia és a belső világ fejlődését is szolgálja.

A logopédusok meglátásai szerint elengedhetetlen a prevencióra való nagyobb fókusz, a szülők edukálása, valamint az óvodai és családi nevelés szorosabb együttműködése. Az időben elkezdett, játékos fejlesztés, a személyes kommunikáció előtérbe helyezése és a mese mindennapi jelenléte alapfeltételei a sikeres nyelvi fejlődésnek. A kutatás tehát nemcsak a problémákra mutat rá, hanem rávilágít a megoldás kulcselemeire is: idő, figyelem, élő szó és kapcsolat – ezek a mai gyermekek nyelvi fejlődésének legfontosabb támogatói.

4.6. A Kárpátalján és Magyarországon végzett kutatómunka összehasonlítása

A nyelvi fejlődés eltérő körülmények között más-más mintázatot mutathat. A Kárpátalján, illetve Magyarországon nevelkedő óvodás korú gyermekek nyelvi kompetenciáinak alakulását vizsgálva számos tényező befolyásolja a fejlődés ütemét és minőségét.

A Kárpátalján nevelkedő gyermekek nyelvi fejlődését bizonyos mértékben befolyásolja a kétnyelvű környezet. Az ukrán és magyar nyelv párhuzamos jelenléte – legyen az akár az intézményi, akár a közéleti térben – különleges kihívás elé állítja a gyermekeket. Az első kutatásomban szereplő logopédusok gyakrabban találtak olyan esettel, mikor a nyelvi elmaradások hátterében a többnyelvű környezet állt. Ez persze érthető, hiszen Kárpátalján gyakoriak a vegyes házasságok, ezzel együtt pedig a kettő anyanyelv.

Magyarországon ezzel szemben a gyerekek általában egynyelvű, magyar nyelvi környezetben nőnek fel. Természetesen itt is előfordulnak beszédhibák, például pöszeség, megkésett beszédfejlődés vagy fonológiai zavarok, ám ezek hátterében sokkal inkább egyéni fejlődési különbségek, illetve neurológiai okok állnak. A logopédusok munkája itt strukturáltabb, rendszeresebb, és a gyerekek korai életszakaszában nagyobb arányban válnak elérhetővé a terápiás lehetőségek.

A szülők szerepe és együttműködése mindkét régióban kulcsfontosságú a gyermekek nyelvi fejlődésének támogatásában. Kárpátalján a szülők gyakran érzékelik, hogy gyermekük beszéde eltér a kortársakétól, de a logopédiai ellátáshoz való hozzáférés korlátozott. Ennek oka lehet az intézményi háttér hiányossága, a szakemberek alacsony száma vagy az információhiány. Emellett előfordul, hogy a szülők a problémákat kevésbé tekintik fejlesztést igénylő állapotnak, és halogatják a szakember felkeresését. Ennek következtében a gyermek csak későn, iskolás korban kap célzott logopédiai segítséget.

Úgy gondolom, hogy Magyarországon ezzel szemben a szülők jóval tudatosabbak. Már óvodás korban – sokszor az óvónők javaslatára – logopédushoz viszik gyermeküket, ha nyelvi problémát tapasztalnak. A köznevelési rendszerben működő szakszolgálatokon keresztül könnyebben hozzáférhető a diagnózis és a fejlesztés, így a beavatkozás idejekorán megtörténik. A szülők együttműködése is aktívabb, és gyakran otthoni fejlesztő tevékenységekbe is bekapcsolódnak. Persze kivételek mindig vannak, sokszor a szülőknek nehéz elfogadni, hogy gyermekük el van maradva társaitól, de a korai felismerés nagyon fontos, hogy a szakemberek időben elkezdhessék a fejlesztést.

A logopédusok iránti igény Kárpátalján jelenleg alacsonyabb, mint Magyarországon. Ennek egyik oka a szakterület kevésbé kiépített intézményi háttere és a szakemberek hiánya. Az is közrejátszik, hogy a társadalmi szemlélet nem minden esetben ismeri el a logopédia szerepét a gyermekfejlődésben. Magyarországon ezzel szemben a logopédiai szolgáltatások beágyazottak az óvodai nevelés rendszerébe, így nemcsak nagyobb a szakemberek száma, hanem a társadalmi igény is folyamatosan nő.

A jövőben fontos cél lehet a kárpátaljai logopédiai ellátás fejlesztése, valamint a szülők szemléletformálása, hogy minden gyermek – lakóhelytől függetlenül – időben megkapja a számára szükséges szakmai támogatást.

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásom során az óvodáskorú gyerekek nyelvi kompetencia fejlődését dolgoztam fel, mely alatt megbizonyosodtam arról, hogy talán ez a legfontosabb terület az értelmi fejlődésben.

Az első fejezetben kitértem az óvodai anyanyelvi nevelés módszertanának kapcsolatára más tudományterületekkel, magára a beszéd kialakulásának feltételeire, azaz az egészséges beszéd- és hallószervek fontosságára, és nem utolsó sorban a beszéd kialakulásának idegrendszeri alapjaira. Mindezek által én is megtudhattam, hogy mennyire bonyolult folyamat is az anyanyelv megtanulása a kisgyermeknek, épp ezért nagyon sok türelmet kell gyakorolnunk velük szemben.

A második fejezetben olvashatunk arról, hogy hogyan fejlődik a gyerekek nyelvi kompetenciája születéstől óvodáskorig, majd pedig egész óvodáskorban, végigkövethetjük fejlődésüket az első gügyögésektől az összetett mondatokig. Foglalkoztam még azzal, hogy mit is tehet az óvodapedagógus a három-hatéves gyerekek beszédének helyes fejlődése érdekében, illetve hogy milyen módszerek, tevékenységek által fejleszthető a kommunikáció.

A harmadik fejezetben bemutattam a különböző beszédfejlődési zavarokat, ilyen például: a nyelvi fejlődési késés, a dadogás és hadarás, a hangképzési zavarok és rezonanciazavarok. Mindezek felismerése rendkívül fontos már egészen kicsi korban is, amiben az óvodapedagógus is fontos szerepet játszik. Fontosnak tartottam kiemelni, hogy milyen problémákat okozhat, illetve milyen előnyökkel járhat, ha egy gyermek két- vagy többnyelvű környezetben nevelkedik. Még ugyanebben a fejezetben azt kutattam két logopédussal való interjúm során, hogy a két- vagy többnyelvűség milyen hatással van a gyerekek nyelvi képességeire. Válaszokat kerestem arra, hogy milyen tényezők játszanak kulcsszerepet a kétnyelvű környezetben nevelkedő gyermek beszédfejlődésben.

A negyedik fejezetben két magyarországi logopédussal készítettem interjút, mely által az óvodáskorú gyerekek nyelvi fejlődési sajátosságairól szerettem volna többet megtudni, valamint arról, hogy milyen hatással van a gyerekekre a digitális világ növekedése. Ezen kívül a mesehallgatás fontosságáról is szó esett, amely kétséget kizáróan nagyon pozitív hatással van a gyerekek beszédfejlődésére.

Óvodapedagógusként úgy gondolom, hogy nagyon sok felelősség van a vállunkon, hiszen nagyban függ tőlünk a gyerekek nyelvi kompetenciájának fejlődése.

РЕЗЮМЕ

Під час свого дослідження я досліджувала розвиток мовної компетенції дітей дошкільного віку, і переконалася, що це, можливо, найважливіша область розвитку розуму.

У першому розділі я звернула увагу на зв'язок методології навчання рідної мови в дитячому садку з іншими науковими галузями, умовами формування мови, тобто важливістю здорових мовних та слухових органів, і, наостанок, на нейрологічній основі формування мови. Всі ці аспекти дозволили мені зрозуміти, наскільки складним процесом є вивчення рідної мови для маленьких дітей, тому з ними потрібно мати багато терпіння.

У другому розділі ми можемо прочитати про те, як розвивається мовна компетенція дітей від народження до дошкільного віку, а потім протягом усього дошкільного віку ми можемо слідкувати за їх розвитком від перших звуків до складних речень. Я також займалася тим, що може зробити дошкільний педагог для правильного розвитку мовлення трьох-шестирічних дітей, а також тим, які методи та діяльності можуть розвивати комунікацію.

У третьому розділі я описала різноманітні порушення мовленнєвого розвитку, такі як мовний розвитковий затримка, запинки та прискорення, порушення звуковимови та резонансні порушення. Важливо визнавати ці порушення навіть з самого раннього віку, і в цьому дошкільний педагог відіграє важливу роль. Є такі мовленнєві порушення, які дитина з часом може перерости, але в більш важких випадках вони можуть залишатися з нею на все життя. У цьому ж розділі я досліджувала під час інтерв'ю з двома логопедами, який вплив має дво- або багатомовність на мовні здібності дітей. Я шукала відповіді на питання, які чинники відіграють ключову роль у розвитку мовлення дітей, що зростають у двомовному середовищі.

У четвертому розділі я провела інтерв'ю з двома логопедами з Угорщини, щоб дізнатися більше про особливості мовного розвитку дітей дошкільного віку, а також про те, який вплив має на дітей зростання цифрового світу. Крім того, йшлося і про важливість слухання казок, що, без сумніву, дуже позитивно впливає на розвиток мовлення у дітей.

Я, як дошкільний педагог, вважаю, що на наших плечах лежить велика відповідальність, оскільки розвиток мовної компетенції дітей значно залежить від нашої роботи.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Базовий компонент дошкільної освіти (2021): Київ
- Albertné H. M. (2004): Gyermeknyelv. In: Adamikné Jászó Anna (főszerk.): A magyar nyelv könyve. Trezor Kiadó, Budapest.
- Ausmann A. (2017): Gyermekek magánhangzói 7 és 13 éves kor között. In: Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja: 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet (<https://bit.ly/2C0qAmW>) Letöltés dátuma: 2023.01.11.
- Balázs B. (2008): A gyermekkori diszfónia. Elmélet és gyakorlat Gyógypedagógiai Szemle, 36. 2. sz., 81–86.
- Chen, X.–Anderson, R. C. –Li, W.–Hao, M.–Wu, X.–Shu, H. (2004): Phonological Awareness of Bilingual and Monolingual Chinese Children. Journal of Educational Psychology, 96. évf. 1. sz. 142–151.
- Dr. Dankó E. (2000): Nyelvi-Kommunikációs Nevelés Az Óvodában, Okker Kiadó, Budapest.
- Erdei, I. (2010). Nyelvi életkor és iskolaérettség összefüggései többnyelvű környezetben szocializálódó gyerekeknél. Iskolakultúra, 20(10), 17–27.
- Gósy M. (2005): Pszicholingvisztika, Osiris kiadó, Budapest
- Gödéné T. I. et al. (2005): Anyanyelvi nevelési tanulmányok I., Molnár Nyomda és Kiadó Kft., Pécs.
- Grosjean, Francois (1982): Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
- H. Tóth I. (2015): Szóra készítő. Háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd és kiejtés gondozásához, Flaccus kiadó, Budapest
- H. Varga Gy. (2020): Személyközi és médiakommunikációs tudatosság az iskolában, Hungarovox Kiadó, Budapest.
- Hirschberg J. (2011): Orrhangzós beszéd. Gyógypedagógiai Szemle, 39. 1. sz.
- Horváth K. T. (2007): A játék a lélek megnyilvánulása, Brenner János Nevelési Központ, Szombathely.
- Horváth V. (2018): Óvodás és kisiskolás gyermekek beszédéről, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Kiss R.-Hódi Á. (2015): Egynyelvű és kétnyelvű óvodáskorú gyermekek fonológiai tudatosságának vizsgálata, Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, X. évfolyam, 1. sz.

Kovács Zs. - Kas B. - Pintye M. (2018): Szempontok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapot megismeréséhez, Családbarát Ország Nonprofit Kft., Budapest.

Lampert, Arthur W. (1975): Culture and Language as Factors in Learning and Education. In: Wolfgang, Aaron (szerk.): Education of Immigrant Students. The Ontario Institute for Studies in Education, Toronto.

Mészáros J. (2021): Szakdolgozat - A zene transzferhatása az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődésére, Vác (https://www.parlando.hu/2022/2022-4/Meszaros_Judit-Szakdolgozat.pdf). Letöltés dátuma: 2023.04.22.

Navracsics J. (2004): A kétnyelvű gyermek, Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém

Neuberger T. (2017): A szókincs alakulása a beszédfejlődésben, ELTE Bölcsészettudományi Kar, Budapest.

Neuberger T. (2014): A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban, ELTE Eötvös Kiadó Kft., Budapest.

Rosta K.(2018): Az óvodáskori beszédzavarokról, Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat, ELTE Gyakorló Óvoda és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Budapest.

Spaller Á.–Spaller K. (2006): Gyógypedagógiai ismeretek tára, Timp kiadó, Budapest.

Sz. Nádasz M. (év nélkül): Anyanyelvi nevelés a kompetencia alapú programcsomag szellemében.

Torgyik J. (2005): nyelvi szocializáció és oktatás. Új Pedagógiai Szemle, 3. sz.

V. Kovács E. (2001, szerk.): A hadarás. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Zilahi J. (1998): Mese-vers az óvodában. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Zóka K. (2012): Az óvodai nyelvi-kommunikációs nevelés lehetőségei a gyerekek szocializációjában, integrációjában, In: Társadalmi együttélés, 2012/3. szám.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A beszédmegértés hierarchikus felépítésű modellje.....11

Letöltés helye: [https://www.eltereader.hu/media/2020/07/Vakula WEB.pdf](https://www.eltereader.hu/media/2020/07/Vakula_WEB.pdf)

Letöltés dátuma: 2023.04.15.

2. ábra: A beszédszervek.....12

Letöltés helye: <https://mersz.hu/kiefer-strukturalis-magyar-nyelvtan-2//>

Letöltés dátuma: 2023.01.12.

3. ábra: A hallószerv felépítése13

Letöltés helye: <http://real-phd.mtak.hu/893/15/csirkes.zsolt.d.pdf>

Letöltés dátuma: 2023.03.08.

4. ábra: A beszédfejlődés szakaszai15

Letöltés helye:

[https://www.eltereader.hu/media/2014/12/NT A spontan beszéd sajátosságai gyermekkorban READER.pdf](https://www.eltereader.hu/media/2014/12/NT_A_spontan_beszed_sajatossagai_gyermekkorban_READER.pdf)

Letöltés dátuma: 2023.04.28.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Fejes_Emilía_Laura

Науковий керівник / Експерт

Автор Ілдіко Греба

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.



25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

15394

Кількість слів

120424

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	0
Інтервали	A→	0
Мікропробіли		0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	92

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз		Колір тексту
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://docplayer.hu/124857082-Az-ovodaskori-beszedzavarokrol.html	78 0.51 %
2	https://bekesszakszolgalat.hu/k-f/49-a-nyelvi-zavar-tuenetei-es-az-ellatas-formai	44 0.29 %
3	https://docplayer.hu/124857082-Az-ovodaskori-beszedzavarokrol.html	44 0.29 %
4	https://idoc.pub/documents/jatekpedagogia-tetelek-6nq85gg161nw	38 0.25 %
5	https://docplayer.hu/124857082-Az-ovodaskori-beszedzavarokrol.html	29 0.19 %